

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2024. gada 8. aprīlī

lietā Nr. 2023-01-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

piedaloties pieteikuma iesniedzēju – nodibinājuma “Latvijas Dabas fonds”, nodibinājuma “Pasaules dabas fonds” un biedrības “Latvijas Ornitoloģijas biedrība” – pilnvarotajam pārstāvim zvērinātam advokātam Tomam Krūmiņam, nodibinājuma “Latvijas Dabas fonds” pārstāvei Baibai Baltvilkai, nodibinājuma “Pasaules dabas fonds” pārstāvim Jānim Rozītim un biedrības “Latvijas Ornitoloģijas biedrība” pārstāvim Viesturam Ķerum,

un institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabineta – pilnvarotajam pārstāvim zvērinātam advokātam Kristapam Zaķim, pārstāvjiem Arvīdam Ozolam, Leldai Pamovskai un Ārim Jansonam,

ar tiesas sēdes sekretāri Paulu Martu Daugavvanagu-Vanagu,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² pantu un 28. pantu,

2024. gada 14., 22., 28. februārī un 7. martā atklātā tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos izskatīja lietu

“Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā” 7. pielikuma, ciktāl ar to tiek samazināts

galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Ministru kabinets 2012. gada 18. decembrī pieņēma noteikumus Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā” (turpmāk – Ciršanas noteikumi), kas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī. Ciršanas noteikumu 7. pielikums noteica galvenās cirtes caurmēru pēc valdošās koku sugas un bonitātes:

Nr. p. k.	Valdošā koku suga	Bonitāte			
		Ia	I	II	III
		valdaudzes vidējais caurmērs (centimetros)			
1.	Priede	39	35	31	27
2.	Egle	31	29	29	27
3.	Bērzs	31	27	25	22

Ar Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumu Nr. 374 “Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā”” (turpmāk – Grozījumi Ciršanas noteikumos), kas stājās spēkā 2022. gada 30. jūnijā, 1.9. apakšpunktu Ciršanas noteikumu 7. pielikums izteikts šādā redakcijā:

Nr. p. k.	Valdošā koku suga	Bonitāte			
		Ia	I	II	III, IV un V
		valdošās koku sugas pirmā stāva koku vidējais caurmērs (cm)			
1.	Priede	30	30	30	30
2.	Egle	26	26	26	26
3.	Bērzs	25	25	25	25

Ciršanas noteikumu 7. pielikums vēlāk nav grozīts un joprojām ir spēkā šādā redakcijā. Ar to tika samazināts galvenās cirtes caurmērs Ia, I un II bonitātes priedēm; Ia, I, II un III bonitātes eglēm; Ia un I bonitātes bērziem.

2. Pieteikuma iesniedzēji – nodibinājums “Latvijas Dabas fonds”, nodibinājums “Pasaules dabas fonds” un biedrība “Latvijas Ornitoloģijas biedrība” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – uzskata, ka Ciršanas noteikumu 7. pielikums, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 115. pantam.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka ir pārkāpts no Satversmes 115. panta izrietošais publiskās varas institūciju pienākums izveidot un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Apstrīdētā norma esot pieņemta sasteigtā procesā, nenodrošinot pienācīgu sabiedrības līdzdalību, neizvērtējot, vai ar apstrīdēto normu tiks veicināts grozījumu projektā izvirzītais mērķis – šķeldas ieguve un energoresursu cenu samazinājums –, kā arī neizvērtējot, vai sabiedrības ieguvums būs lielāks par videi nodarīto kaitējumu.

2.1. Ciršanas noteikumu grozījumu projekts, kurā ietverta apstrīdētā norma, Ministru kabineta sēdes dienas kārtībā iekļauts tikai vienu dienu iepriekš, savukārt sēdes laikā diskusijas par apstrīdētās normas nepieciešamību un pamatotību ilgušas nepilnu stundu. Pieteikuma iesniedzējiem neesot bijusi iespēja detalizēti izvērtēt grozījumu projektu un sagatavot rakstveida atzinumu, viedokli vajadzējis izteikt mutvārdos. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējiem esot liegts savlaicīgi un pilnvērtīgi izmantot tiesības uz līdzdalību. Tam, ka Pieteikuma iesniedzēji izteikuši savu viedokli jau par 2017. gadā un 2019. gadā virzītajiem Ciršanas noteikumu grozījumu projektiem, neesot nozīmes, jo 2022. gadā pieņemtajam grozījumu projektam esot izvirzīts jauns mērķis – šķeldas ieguves iespēju palielināšana un šķeldas cenas samazināšana.

Ministru kabinets neesot ievērojis piesardzības principu. Apstrīdētās normas pieņemšanu tas esot pamatojis ar Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam (turpmāk arī – Meža pamatnostādnes). Taču ne Meža pamatnostādņēs, ne arī kādā citā meža plānošanas dokumentā neesot paredzēta galvenās cirtes caurmēra samazināšana. Līdz ar to neesot novērtēta

apstrīdētajā normā paredzētās darbības ietekme uz vidi. Tieši pretēji – Meža pamatnostādņēs esot noteikts, ka tās neparedz koksnes apjomu ieguves pieaugumu plānošanas laikposmā. Tā kā galvenās cirtes caurmēra samazināšana esot uzskatāma par tādu Meža pamatnostādņu grozījumu, kas var būtiski ietekmēt vidi, esot bijis nepieciešams stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums (turpmāk – stratēģiskais novērtējums).

Tāpat neesot ievērots labas likumdošanas princips, izvērtēšanas princips un ilgtspējības princips.

2.2. Ministru kabinets neesot pienācīgi izvērtējis apstrīdētās normas atbilstību Satversmei, starptautisko un Eiropas Savienības tiesību normām. Tiesiskā regulējuma nepieciešamība neesot pamatota ar pētījumiem un ekonomisko analīzi, kas apstiprinātu to, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana un papildu šķeldas ieguve palīdzēs samazināt šķeldas cenu, neesot vērtēti arī alternatīvi līdzekļi. Apstrīdētā norma esot pretrunā ar Eiropas zaļo kursu, Eiropas Savienības 2021. gada 16. jūlija Meža stratēģiju 2030. gadam (turpmāk – Eiropas Meža stratēģija), Eiropas Savienības 2020. gada 20. maija Biodaudzveidības stratēģiju 2030. gadam (turpmāk – Eiropas Bioloģiskās daudzveidības stratēģija) un Latvijas vidēja termiņa un ilgtermiņa plānošanas dokumentiem.

Eiropas Meža stratēģijā esot uzsvērts, ka kailcirtes būtu jāpiekopj piesardzīgi un tikai pienācīgi pamatotos gadījumos, jo tās ietekmē virszemes bioloģisko daudzveidību un izraisa saknēs uzkrātā oglekļa un daļēji arī augsnē uzkrātā oglekļa zudumu. Tomēr Latvijā tieši kailcirte esot veids, kādā vairumā gadījumu tiek izpildīta galvenā cirte.

2.3. Apstrīdētās normas pieņemšanas mērķis – palielināt šķeldas pieejamību un samazināt šķeldas cenu – netiekot sasniegts, ja vienlaikus netiek noteikti šķeldas eksporta ierobežojumi. Apstrīdētās normas nepieciešamība tiek pamatota ar to, ka šķelda vairs netiek importēta no Baltkrievijas un tās cena strauji pieaugusi. Tomēr dati par šķeldas importa un eksporta bilanci liecinot, ka šķelda tiek eksportēta daudz vairāk nekā importēta. Koku vidējā caurmēra samazināšana privāto mežu saražoto šķeldas apjomu varētu palielināt tikai par 2,6 procentiem, nevis par 20 procentiem, kā ticis apgalvots apstrīdētās normas pieņemšanas procesā.

Esot alternatīvi un saudzējošāki līdzekļi, ko varētu izmantot ar energokrīzes risināšanu un enerģētiskās neatkarības nodrošināšanu saistīto mērķu sasniegšanai, tostarp, piemēram, vēja enerģijas ieguves veicināšana. Iespējama alternatīva esot arī ciršanas apjoma palielināšana akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” apsaimniekotajos mežos.

2.4. Pēc apstrīdētās normas stāšanās spēkā izsniegto ciršanas apliecinājumu skaits esot dubultojies. Vienlaikus ar šīs normas pieņemšanu esot izdarīti grozījumi arī Ministru kabineta 2012. gada 2. maija noteikumos Nr. 308 “Meža atjaunošanas, meža ieaudzēšanas un plantāciju meža noteikumi” (turpmāk – Meža atjaunošanas noteikumi). Šo grozījumu mērķis esot mazināt ar apstrīdēto normu radīto negatīvo ietekmi. Taču attiecīgās prasības attiecoties tikai uz mežaudzēm, kuru ciršanai apliecinājumu izsniedz pēc 2023. gada 1. janvāra. Tieši šā iemesla dēļ meža īpašnieki bijuši ieinteresēti saņemt ciršanas apliecinājumu līdz 2023. gada 1. janvārim.

2.5. Ja tiek pieļauta jaunāku mežu izciršana, tad netiekot sasniegts mērķis samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas. Apstrīdētās normas rezultātā varēšot cirst līdz pat vairākiem gadu desmitiem jaunākus kokus, tā rezultātā samazināšoties bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgu veco – par 70 gadiem vecāku – mežaudžu īpatsvars. Apstrīdētās normas rezultātā tiekot noplicināta meža ekosistēma, kā arī mazināta iespēja pilnvērtīgi izmantot meža nekoksnes vērtības, arī meža rekreatīvās, vidi stabilizējošās un ekoloģiskās īpašības. Ilgtermiņā tikšot nelabvēlīgi ietekmēti vairāki aizsargājамie biotopi, kā arī īpaši aizsargājamās vecos un liela diametra kokos ligzdojošu putnu sugas. Būtiski, ka apstrīdētās normas pieņemšanas laikā vēl neesot bijusi pabeigta Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo biotopu izplatības un kvalitātes apzināšana (turpmāk – biotopu kartēšana). Pirms šā procesa beigām Ministru kabinets neesot drīkstējis pieņemt apstrīdēto normu. Tādējādi esot pieļauta saudzējamo biotopu izciršana.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka ar apstrīdēto normu netiekot panākts saprātīgs līdzsvars starp ekonomiskajām interesēm un sabiedrības tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē.

2.6. Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji norādīja, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana ietekmē vidi, taču to, vai šī ietekme ir labvēlīga vai nelabvēlīga, vajadzēja vērtēt, veicot stratēģisko novērtējumu. Atbilstoši Eiropas

Savienības Tiesas judikatūrai apstrīdētā norma esot atzīstama par tādu tiesību aktu, pirms kura pieņemšanas veicams stratēģiskais novērtējums.

Pieteikuma iesniedzēju pārstāvji norādīja, ka meža putnu indekss ir viens no bioloģiskās daudzveidības rādītājiem, kas izmantots Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam, kā arī citos plānošanas dokumentos. Meža putnu indeksam esot būtiska negatīva sakarība ar mežizstrādes apjomu – ja šis apjoms palielinās, tad meža putnu indekss samazinās. Grozījumu rezultātā mežizstrādes intensitāte palielināšoties, līdz ar to esot sagaidāma vēl nelabvēlīgāka ietekme uz meža putnu populācijām. Ministru kabineta prognoze, ka galvenās cirtes platības sākotnēji pieaugs, bet pēc tam mežizstrādes intensitāte kritīsies, esot saistīta ar to, ka samazināsies galvenajai cirtei atbilstošās platības.

Skujkoku mežos, kas tiek stādīti izcirsto koku vietā, putnu blīvums esot mazāks. Šo koku jaunaudzes būtu putnu sugām nabadzīgākā mežu daļa. Tāpat putnu sugu daudzumu nelabvēlīgi ietekmēšot fragmentācija, kas palielināšoties saistībā ar kailcīršu pielietojuma pieaugumu. Jaunos mežos samazināšoties lielas dimensijas koku mirušās koksnes apjoms, bet tās pieejamība raksturojot meža piemērotību bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai un esot viens no meža ilgtspējīgas apsaimniekošanas rādītājiem. Mākslīgi atjaunotu mežu pieaugums tikai pastiprināšot riskus, kam esot pakļauta meža daudzveidība.

Bioloģiskā daudzveidība nodrošinot kopējo ekosistēmu stabilitāti un plašāku funkcionalitāti. Esot veicināma daudzveidīgāka telpa, kas nepieciešama dzīvotņu dažādībai, nevis vienkāršotāka un homogēnāka meža ekosistēma.

Galvenās cirtes caurmēra noteikšana esot sabiedrībai būtisks jautājums, un tādējādi pastāvēt šaubas par to, vai likumdevējs bija tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu šo jautājumu izlemt.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu, – Ministru kabinets – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 115. pantam.

Ar Saeimas 2016. gada 16. jūnija lēmumu “Par uzdevumiem, kas veicami, lai nodrošinātu Latvijas dabas resursu un publisko aktīvu ilgtspējīgu, efektīvu un racionālu apsaimniekošanu” Zemkopības ministrijai esot uzdots izvērtēt meža apsaimniekošanu regulējošus normatīvos aktus un to ietekmi uz mežsaimniecības ekonomisko dzīvotspēju, kā arī sagatavot priekšlikumus normatīvo aktu

efektivitātes uzlabošanai. Vērtējot normatīvo regulējumu par galvenās cirtes caurmēru Latvijā un citās Baltijas jūras valstīs, kā arī zinātnieku pētījumus par meža gatavības modeļiem Latvijā, esot konstatēta nepieciešamība mainīt galvenās cirtes caurmēru. Lai to līdzsvarotu, esot paredzēts palielināt prasības galvenās cirtes izpildei un meža atjaunošanai pēc kailcirtes. Grozījumi Ciršanas noteikumos un Meža atjaunošanas noteikumos kopumā bijuši vērsti uz meža apsaimniekošanas efektivitātes uzlabošanu. Apstrīdēto normu nevarot skatīt atrauti no pārējā regulējuma, ar kuru ieviestas izmaiņas noteikumos par koku ciršanu mežā un mežu atjaunošanu.

3.1. Līdz ar galvenās cirtes caurmēra samazināšanu esot paaugstinātas prasības meža atjaunošanai pēc kailcirtes veikšanas. Proti, esot saīsināts termiņš, kurā veicama meža atjaunošana, noteikts pienākums pēc kailcirtes atjaunot mežu ar tādas pašas vai augstākas kvalitātes kokiem, kā arī noteikts aizliegums veikt galveno cirti ātrāk kā triju gadu laikā pēc kopšanas cirtes. Tādējādi, no vienas puses, grozījumi pieļaujot mežu izciršanas palielināšanu, bet, no otras puses, meža īpašniekiem esot uzlikti jauni pienākumi, lai sekmētu meža biotopu aizsardzību un augstvērtīgāko koku sugu saglabāšanu. Tikšot veicināta ne tikai koksnes ieguves apjoma palielināšana, bet arī kvalitatīvu un produktīvu mežaudžu veidošana, saimnieciski vērtīgāku sugu īpatsvara saglabāšana. Ģenētiski noturīgās meža jaunaudzēs spēšot piesaistīt daudz lielāku ogļskābās gāzes apjomu. Līdz ar to kopumā esot saskaņotas atsevišķu privātpersonu intereses ar ilgtspējīgas attīstības iespējām un tādējādi ievērots arī ilgtspējības princips.

Ministru kabinets uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēji mežsaimniecisko darbību vērtē šauri, tikai kā meža izciršanu un kokmateriālu realizēšanu. Tomēr meža izciršana esot tikai neliela daļa no meža apsaimniekošanas. Meža apsaimniekošana prasot arī ievērojamus ieguldījumus un izdevumus, un attiecīgo līdzekļu izlietojumu grozījumi kopumā padarot efektīvu un kvalitatīvāku.

3.2. Grozījumu, tostarp apstrīdētās normas, galvenais mērķis kopš 2016. gada esot bijis uzlabot nākotnes mežu noturību pret klimata pārmaiņām un palielināt gan to ražību, gan ogļskābās gāzes piesaisti. 2022. gadā, pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā, izveidojusies enerģētiskā krīze likusi paātrināt apstrīdētās normas pieņemšanu. Taču šis apstāklis neesot uzskatāms par apstrīdētās normas pieņemšanas pamatmērķi. Esot ņemta vērā arī tābrīža situācija energoresursu tirgū,

nepieciešamība vairot mežu noturību pret klimata pārmaiņām, uzlabot mežu ražību, kā arī palielināt ogļskābās gāzes piesaisti. Tātad esot nodrošināta tiesiskā regulējuma atbilstība sabiedrības vajadzībām. Savukārt par apstrīdētās normas ietekmi uz šķeldas cenu un pieejamību, kā arī enerģētisko krīzi kopumā varēšot spriest tikai ilgtermiņā. Lai gan nevarot apgalvot to, ka tieši apstrīdētā norma būtu atstājusi ietekmi uz šķeldas cenu, tomēr pēc apstrīdētās normas pieņemšanas šķeldas cena esot normalizējusies un gandrīz sasniegusi pirmskrīzes līmeni.

3.3. Neviens neesot zinātniski pamatojis to, ka apstrīdētā norma varētu radīt būtisku vai neatgriezenisku kaitējumu videi. Neesot pamata atteikties no normatīvā akta izmaiņām gadījumā, ja iesaistītās puses tikai vispārīgi norāda uz teorētiskiem riskiem. Turklāt mežzinātnieki uzskatot, ka apstrīdētā norma palīdzēs meža bioloģisko daudzveidību ne tikai saglabāt, bet pat kvalitatīvi uzlabot.

Apstrīdētās normas pieņemšanai neesot bijis vajadzīgs stratēģiskais novērtējums. Saskaņā ar likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešo daļu šis novērtējums esot nepieciešams plānošanas dokumentiem. Taču apstrīdētā norma pieņemta Ministru kabineta noteikumu formā. Atsauksšanās uz Meža pamatnostādņēm esot pamatota, ņemot vērā to, ka apstrīdētās normas virzība sāka jau 2016. gadā. Pat tad, ja stratēģiskais novērtējums būtu bijis veikams, konkrētajā situācijā pastāvējušie steidzamības apstākļi attaisnotu šā novērtējuma neveikšanu.

Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas veiktais vērtējums sasniedzot no vērtēšanas principa izrietošo rīcības standartu. Proti, tikuši veikti vairāki pētījumi, lai noskaidrotu apstrīdētās normas iespējamās sekas, un tikušas organizētas vairākas apspriedes, tajās iesaistot arī Pieteikuma iesniedzējus, zinātniekus un citas ieinteresētās personas. Apstrīdētā norma esot pieņemta tikai pēc tam, kad vairāku gadu garumā tikusi vākta būtiska informācija par tās ietekmi uz dažādām nozarēm. Visas sabiedrības gūtais labums esot lielāks par videi nodarīto kaitējumu.

3.4. Ministru kabinets nepiekrīt tam, ka neesot nodrošināta savlaicīga un pilnvērtīga sabiedrības līdzdalības tiesību īstenošana. Apstrīdētā norma kopš tās projekta apspriešanas 2017. un 2019. gadā neesot mainījusies. Arī Pieteikuma iesniedzēju nostāja neesot mainījusies. Atkārtota vēršanās pie Pieteikuma iesniedzējiem, lūdzot no tiem detalizētu viedokli, būtu neefektīva. Sabiedrības informēšanas pasākumi notikuši arī pēc 2019. gada.

Pieteikuma iesniedzēju piedāvātais alternatīvais risinājums, kas paredz šķeldas eksporta ierobežojumus, faktiski neesot īstenojams, jo Latvijai vajagot ievērot Līgumu par Eiropas Savienības darbību, kas paredz preču brīvu apriti Eiropas Savienības kopējā tirgū. Latvija nedrīkstot patvaļīgi paredzēt šķeldas eksporta ierobežojumus.

Ministru kabinets nepiekrīt tam, ka ciršanai pēc caurmēra izsniegto apliecinājumu skaita pieaugums būtu saistīts ar apstrīdētās normas spēkā stāšanos. Par iemeslu izsniegto apliecinājumu skaita pieaugumam 2022. gada otrajā pusē esot bijis koksnes cenu kāpums, kā arī pēc 2023. gada 1. janvāra ieplānotais apliecinājuma saņemšanas izmaksu palielinājums.

3.5. Ministru kabineta pārstāvji tiesas sēdē norādīja, ka apstrīdētā norma nerada negatīvas sekas videi. Lielāka caurmēra veci koki ne vienmēr nozīmējot bioloģiski daudzveidīgāku mežu. Latvijā koku caurmērs cirtēm neesot noteikts ar mērķi nodrošināt vides aizsardzību. Attiecībā uz stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību pārstāvji norādīja: lai gan Meža pamatnostādņēs caurmēra samazinājums nav tieši minēts, to varot izsecināt no tā, kā plānots risināt jautājumu par pāraugušu mežu īpatsvara palielināšanos. Politikas plānošanas dokumentā vajagot būt norādītiem darbības virzieniem un mērķiem, bet neesot jāietver tik detalizēti noteikumi kā caurmēra samazināšana par dažiem centimetriem.

Koku ciršanas vecums esot atvasināts no koku ciršanas caurmēra un noteikts, ņemot vērā ekonomiskās vajadzības. Apstrīdētā norma neietekmējot cirtes veida – kailcirtē vai izlases cirtē – izvēli, un tādējādi neesot pamatots apgalvojums, ka šīs normas piemērošana veicinās kailcirti. Normatīvie akti paredzot dažādus meža īpašnieku pienākumus, lai meža ikdienas apsaimniekošanā tiktu nodrošināta tā bioloģiskās daudzveidības saglabāšana.

Pēc apstrīdētās normas pieņemšanas saražotais šķeldas apjoms esot palielinājies par 24 procentiem un līdz ar to samazinājusies šķeldas cena. Tādējādi grozījumi esot sasnieguši to mērķi. Ministru kabinetam neesot bijis jāiejaucas tirgus ekonomikā un jāierobežo eksports, tāpat neesot bijis nepieciešams grozīt galvenās cirtes apjomu valsts mežos. Apstrīdētās normas pieņemšanas procesā veiktie pētījumi apstiprinājuši, ka tai nebūs negatīvas ietekmes uz vidi, it īpaši tādēļ, ka galvenās cirtes pēc caurmēra apjoms esot neliels. Saskaņā ar Valsts meža

dienesta datiem 2022. gada otrajā pusē galvenās cirtes pēc caurmēra platība pieaugusi par 711 hektāriem.

Pārejas laikposmu prasībai atjaunot mežu triju gadu termiņā pēc kailcirtes vajadzējis noteikt tiesiskās drošības labad, jo citādi stādu audzētavās pieejamo stādu daudzums nebūtu pietiekams.

Ministru kabinets esot ievērojis piesardzības principu, ne vien samazinot caurmēru, bet arī pieņemot stingrākas prasības attiecībā uz bioloģiskajai daudzveidībai svarīgu elementu saglabāšanu.

Likumdevēja dotais pilnvarojums noteikt galvenās cirtes caurmēru neesot pārkāpts, jo Meža likumā neesot noteikts, ka galvenās cirtes caurmēram būtu precīzi jāatbilst Meža likuma 9. panta pirmajā daļā noteiktajam koku ciršanas vecumam. Arī apstrīdētajā normā noteiktie caurmēri iekļaujoties robežās, kurās mežaudze var izaugt līdz konkrētajam vecumam.

4. Pieaicinātā persona – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija – norāda, ka vienošanās ar to nav panākta visā Ciršanas noteikumu grozījumu izstrādes laikā.

Apstrīdētā norma ļaujot cirst augstvērtīgas un produktīvas Ia, I un II bonitātes mežaudzes, pirms tās sasniegušas ciršanas vecumu, un tādējādi tiekot samazināts ieguldījums bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanā. Tas arī neveicinot nevērtīgo mežaudžu nomaiņu, jo mazvērtīgās mežaudzes vai nu neatbilstot grozījumu mērķa koku sugām, vai arī nerasniedzot attiecīgos caurmēra parametrus. Caurmēra samazinājums attiecoties uz priedi, egli un bērzu, taču tās neesot tradicionālās mērķa sugas attiecībā uz malku vai šķeldu.

Apstrīdētā norma neattiecoties uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām un mikroliegumiem, taču ar to tiekot būtiski apdraudēta īpaši aizsargājamo sugu un to dzīvotņu pastāvēšana ārpus īpaši aizsargājamām teritorijām un mikroliegumiem, kā arī īpaši aizsargājamās sugas, kuru dzīvotne ir lielas dimensijas koki vai vecas mežaudzes. Apstrīdētā norma varot būtiski samazināt vecu, lielu dimensiju un bioloģiski vērtīgu mežu īpatsvaru un tādējādi apdraudēt Eiropas Meža stratēģijas īstenošanu. Meža atjaunošanas prasību paaugstināšana nekompensēsot bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Aizvien intensīvāk apsaimniekotos mežos bioloģiskā daudzveidība ievērojami samazinoties, un šāda

mežu apsaimniekošanas prakse neesot ilgtspējīga. Ministru kabinets esot apsvēris tikai ekonomiskos ieguvumus.

Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas 2022. gadā neesot aktualizēti dati un vērtēta projekta ietekme. Meža pamatnostādņēs neesot paredzēta caurmēra samazināšana, un attiecīgi tās ietekme neesot vērtēta stratēģiskajā novērtējumā.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norāda, ka apstrīdētās normas pieņemšanas laikā vēl nav bijusi pabeigta biotopu kartēšana. Ar apstrīdēto normu tiekot ļauts nocirst arī tās audzes, kurās biotopu kartēšanas ietvaros tika konstatēti Eiropas nozīmes aizsargājami biotopi un sugu atradnes. Šo biotopu un sugu atradņu zaudējums būtiski ietekmēsot no Padomes 1992. gada 21. maija direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Biotopu direktīva) izrietošo un Latvijas tiesību aktos pārņemto mērķu sasniegšanu un Eiropas Savienības nozīmes biotopu un sugu labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanu.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārstāve tiesas sēdē norādīja, ka pēc biotopu kartēšanas datiem konstatēts tas, ka daudzi Eiropas nozīmes aizsargājami biotopi atrodas tieši ārpus aizsargājamām dabas teritorijām. Pārejot uz jaunaudzēm, izzūdot retu un aizsargājamu putnu un sīkspārņu sugu dzīvesvietas un potenciālās mājvietas.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai līdz biotopu kartēšanas informatīvā ziņojuma izskatīšanai Ministru kabinetā esot jānodrošina tas, ka netiek plānveidīgi veidotas jaunas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Biotopu kartēšanas laikā esot iznīcināti biotopi 9100 hektāru platībā, jo ārpus īpaši aizsargājamām teritorijām biotopi vispār nekādā veidā netiekot aizsargāti. Jaunāku mežaudžu nociršana samazinot iespēju, ka ilgtermiņā varētu paplašināties vecās mežaudzes un izveidoties Eiropas nozīmes aizsargājami biotopi.

5. Pieaicinātā persona – Vides pārraudzības valsts birojs – norāda, ka ne likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu”, ne Eiropas Parlamenta un Padomes 2001. gada 27. jūnija direktīvā 2001/42/EK par noteiktu plānu un programmu ietekmes uz vidi novērtējumu (turpmāk – Novērtējuma direktīva) *expressis verbis* nav paredzēts, ka stratēģiskais novērtējums būtu piemērojams ārējam normatīvajam aktam.

Vides pārraudzības valsts birojs sniedzis atzinumu “Par Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādņu 2015.–2020. gadam Vides pārskatu”. Vides pārskatā neesot paredzēti risinājumi ciršanas apjomu palielināšanai, pamatojoties uz koku vidējā caurmēra izmaiņām. No Vides pārskata esot izrietējis tas, ka pāraugušo mežaudžu īpatsvars palielināsies. Vides pārskatā esot definēti pasākumi meža vērtības palielināšanai, taču neesot konstatējams, ka kāds no šiem pasākumiem būtu paredzējis vidējā caurmēra izmaiņas. Tas neizrietot arī no Meža pamatnostādņēm. Tādējādi attiecībā uz vidējā caurmēra izmaiņām, kādas paredzētas apstrīdētajā normā, neesot veikts stratēģiskais novērtējums.

No Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 27. oktobra spriedumā lietā C-290/15 un 2020. gada 25. jūnija spriedumā lietā C-24/19 paustajām atziņām varot secināt: tas vien, ka izmaiņas ir noteiktas ar ārējā normatīvajā aktā ietvertu tiesību normu, vēl nenozīmē, ka šādas izmaiņas nebūtu pakļaujamās stratēģiskajam novērtējumam gadījumā, kad attiecīgā tiesību norma tiek atzīta par tādu, kas atbilst konkrētam plānam vai programmai.

6. Pieaicinātā persona – Valsts meža dienests – norāda, ka apstrīdētā norma ir politiskas izšķiršanās rezultāts un galvenās cirtes caurmēra samazināšana meža īpašniekiem dod lielāku izvēles brīvību, pieņemot lēmumus par sava meža apsaimniekošanu.

Lai gan 2022. gadā izsniegts daudz vairāk apliecinājumu koku ciršanai nekā iepriekšējos gados, faktiskie izciršanas apjomi neesot būtiski mainījušies. 2022. gadā meža īpašnieku vēlmi saņemt apliecinājumu esot ietekmējis tobrīd gaidāmais valsts nodevu apmēra palielinājums. Esot jāņem vērā arī tas, ka apliecinājums koku ciršanai ir derīgs trīs gadus, atsevišķām cirstmām – divus gadus, tāpēc 2022. gadā neizcirstie koksnes apjomi, iespējams, tiksot izcirsti 2023. vai 2024. gadā. Meža īpašnieku vēlmi iegūt koksni ietekmējot arī koksnes tirgus situācija un Latvijā pieejamās mežizstrādes iespējas.

Valsts meža dienesta pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka, raugoties no ilgtspējības viedokļa, nevarot prognozēt to, kas notiks pēc 10 vai 20 gadiem. Taču 2022. gadā neesot notikušas būtiskas izmaiņas, kaut arī pieteiktie ciršanas apjomi bijuši lielāki nekā iepriekš. Taču ciršanas atļauja ir spēkā trīs gadus, un tāpēc esot grūti prognozēt, kad tieši ciršana tiks veikta.

Meža stāvoklis no mežsaimniecības viedokļa esot optimāls, jo tas, kas tiek nocirsts, tiekot arī atjaunots. Normatīvie akti uzliekot meža īpašniekam pienākumu savu mežu kopt.

Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas galvenās cirtes caurmēra un vecuma vērtības bijušas pielīdzinātas. Šobrīd galvenās cirtes vecuma caurmērs kokiem esot lielāks par apstrīdētajā normā noteikto, bet mazāks nekā iepriekš.

7. Pieaicinātā persona – akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži” – pievienojas atbildes rakstā norādītajam. Ar apstrīdēto normu tikšot mazināts birokrātiskais slogs, kas gulstas uz meža īpašniekiem, un stiprinātas meža ilgtspējīgas apsaimniekošanas iespējas – palielināta mežaudžu ražība, meža spēja piesaistīt ogļskābo gāzi –, bet netikšot mazinātas pārējo meža ekosistēmas pakalpojumu iespējas.

Jau šobrīd praksē esot redzams tas, ka Ciršanas noteikumos un Meža atjaunošanas noteikumos izdarīto grozījumu rezultātā akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” apsaimniekoto mežu kapitālvērtība paaugstinās, un tam esot liela nozīme visas tautsaimniecības attīstībā. Akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži” galveno cirti pēc caurmēra veicot ierobežotā apjomā, proti, zem viena procenta, un tādējādi esot liels galvenās cirtes vecumu sasniegušo audžu apjoms. Parasti galvenā cirte tiekot veikta tad, kad audzes ir mazražīgas.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Valsts mežzinātnes institūts “Silava” – uzskata, ka konstitucionālā sūdzība nav pamatota.

Pirms apstrīdētās normas pieņemšanas noteiktie galvenās cirtes caurmēri bijuši veidoti atbilstoši vidējām vērtībām mežaudzēs, kurās kokaudzes pirmā stāva valdošās sugas koki sasnieguši galvenās cirtes vecumu. Šīs vērtības neesot aprēķinātas vai modelētas, bet vismaz pirms 24 gadiem mehāniski noteiktas kā vidējās vērtības tālaika mežaudzēs galvenās cirtes vecumā, kurš bijis noteikts atbilstoši tālaika pieprasījumam pēc kokmateriāliem. Mūsdienās pieprasījums esot mainījies un neesot pamatoti prasīt, lai meža īpašnieki audzētu mūsdienu tirgum neatbilstošu produktu.

Atbilstoši Nacionālā meža monitoringa datiem priežu mežu platība esot samazinājusies. Tas esot saistīts ar iepriekš noteikto caurmēru. Proti, pirms

apstrīdētās normas pieņemšanas priežu mežos par galvenās cirtes caurmēru la bonitātes mežaudzēs bijuši noteikti 39 centimetri, bet egļu mežos – 31 centimetrs. Meža īpašnieki neesot bijuši motivēti atjaunot un audzēt priedes, jo astoņu centimetru diametra starpība nozīmējot papildus vismaz 20 koka audzēšanas gadus. Šobrīd apstrīdētā norma paredzot, ka priedes un egles galvenās cirtes caurmēra starpība ir četri centimetri, un tas vairāk motivējot atjaunot priežu mežus.

Meža bioloģiskā daudzveidība ilgtermiņā nevis samazināšoties, bet saglabāšoties vai pat palielināšoties. Tā kā paredzētas arī stingrākas prasības meža atjaunošanai, varot paredzēt, ka nākotnē Latvijā būs vairāk skujkoku un bērzu mežu nekā mazvērtīgo lapu koku mežu. Skujkokiem galvenās cirtes parametru sasniegšanai būšot nepieciešams ilgāks laiks nekā mazvērtīgajiem lapu kokiem.

Saimnieciskās darbības ilgstoši neietekmētās vecās mežaudzēs, kurās koku vecums ir no 104 līdz 218 gadiem un vecie koki ir dominējošais meža elements, kopējais oglekļa uzkrājums esot vidēji par 20 procentiem lielāks nekā jaunākās audzēs. Tomēr oglekļa uzkrāšanās efektivitāte jeb uzkrājums gadā koku biomasā un atmirušajā koksne vecās mežaudzēs esot daudz mazāks nekā vidēji divas reizes jaunākās audzēs. Tādējādi efektīva mežsaimniecība esot būtiski nepieciešama klimatneitralitātes uzturēšanai ilgtermiņā. Novecojušās augsnēs pirmā stāva koku skaits jeb mežaudzes biezums esot daudz zemāks nekā jaunajās mežaudzēs, un tas liecinot par zemu oglekļa uzkrājuma stabilitāti.

Vērtējot zemsedzes veģetācijas daudzveidību un salīdzinot tās vērtības vecumā, kas vidēji atbilst mērķa caurmēra sasniegšanai, un vecās priežu audzēs, esot konstatēts, ka galvenais bioloģisko daudzveidību ietekmējošais faktors ir nevis audzes vecums, bet gan tās struktūra.

Latvijas Valsts mežzinātnes institūta “Silava” pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka 33 procentos gadījumu koki galvenās cirtes vecumā neizaug līdz noteiktajam caurmēram, 67 procentos gadījumu līdz tam izaug vai arī to pārsniedz. Starp meža vecumu un koku vidējo caurmēru neesot viennozīmīgas saistības. Noteiktajam meža vecumam un caurmēram esot tikai ekonomiska nozīme.

Lai izvērtētu, kādi meži būs nākotnē, kas notiks ar to daudzveidību un ogļskābās gāzes piesaisti, vajagot balstīties uz pieņēmumiem. Viens no šādiem pieņēmumiem esot tas, ka nākotnē koku ciršana mežos pēc caurmēra samazināsies, jo meža atjaunošanas izmaksas pieaugs. Taču varot notikt arī pretēji, ja, piemēram,

paaugstināsies koksnes produktu cenas. Pamatā tiekot pieņemts, ka būtisku izmaiņu nebūs. Cilvēki nocirtīšot 15 procentus no tām cirsmām, kuras viņiem pieejamas ciršanai pēc caurmēra.

Klimatneitralitātes mērķis valstī esot nevis nodrošināt lielāku oglekļa krājumu, bet gan panākt nulli starp valsts radītajām emisijām un ogļskābās gāzes piesaisti. Veicinot meža koku augšanu, šo mērķi varot sasniegt.

Latvijā kailciršu uzskaitē notiekot, sākot no 0,1 hektāra, atsevišķos gadījumos – no 0,2 hektāriem. Eiropas Savienībā esot valstis, kurās par kailcirti tiek uzskatīti atvērumi no 50 un vairāk hektāriem. Līdz ar to kailcirtes jēdziens Eiropas Savienības dokumentos esot interpretējams, ņemot vērā Latvijas apstākļus.

9. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Kokrūpniecības federācija” – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 115. pantam.

Biedrība norāda, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā ir veikusi aprēķinus par potenciālo ciršanas pieaugumu. Apstrīdētās normas rezultātā tuvākajā desmitgadē ciršanas apjomi būšot tikai par 500 000 līdz 700 000 kubikmetriem gadā lielāki. Tas nenozīmējot, ka kopējie ciršanas apjomi pieaugs, jo saimnieciski izmantojamie meži ar katru gadu arvien vairāk samazinoties sakarā ar šo platību novirzīšanu vides aizsardzības mērķiem. Šobrīd dažādo prognožu ticamību varot pārbaudīt pēc 2022. gada ciršanas apjomiem un ciršanas atļauju izsniegšanas statistikas. Ciršanas atļauju izņemšanas statistika liecinot tikai par vēlmi, bet tā ne vienmēr tiekot realizēta.

Apstrīdētā norma lielā mērā palīdzot risināt jautājumu par papildu koksnes kurināmā pieejamību.

Teritorijās, uz kurām attiecas apstrīdētā norma, esot maz biotopu. Valsts jau esot īstenojusi piesardzības pasākumus biotopu kartēšanas laikā. Arī normatīvie akti neparedzot, ka būtu aizsargājama visa tā platība, kurā atrodas biotops.

Ciršanas apjoms neesot pieaudzis ne tuvu tik būtiski, kā norādījušas vides aizsardzības organizācijas. Apstrīdētā norma attiecoties uz saimnieciskajiem mežiem, kurus to īpašnieki jebkurā gadījumā varēs nocirst tuvāko triju līdz piecu gadu laikā. Vajagot ņemt vērā arī to, ka nākotnē normatīvais regulējums būtiski

samazinās saimniecisko mežu teritorijas. Tādējādi tikšot ietekmēta ne vien meža nozare, bet arī enerģētikas nozare.

10. Pieaicinātā persona – biedrība “Latvijas Meža īpašnieku biedrība”

– norāda, ka piesardzības princips ir vērtējams arī saistībā ar klimata pārmaiņu rezultātā pieaugošajiem vētru bojājumu riskiem, kā arī slimību un kaitēkļu savairošanās riskiem. Apstrīdētā norma meža īpašniekiem ļaushot daudz operatīvāk reaģēt uz minēto risku iestāšanās varbūtības palielināšanos.

Apstrīdētā norma esot saistīta ar prasībām meža atjaunošanai pēc ciršanas. Regulējums veicināshot ilgtspējīgu attīstību, nodrošinot labāku meža augšanu un meža resursu palielināshanos. Labāka koku augšana nodrošinot arī lielāku ogļskābās gāzes piesaisti un skābekļa izdali, tādējādi veicinot klimata pārmaiņu mazināshanos un palielinot cilvēku iespējas dzīvot veselīgā vidē. Arī prasība par meža atjaunošanu triju gadu laikā veicināshot ātrāku ogļskābās gāzes piesaistes uzsākshanos un ainavas izmaiņu mazināshanos. Savukārt prasība par augstvērtīga stādāmā materiāla izmantošanu varētu apturēt priežu audžu apjoma samazināshanos, kuras iemesls esot priežu aizstāshanos ar citām koku sugām.

Apstrīdētā norma vienkārshojot tiesisko regulējumu, jo nosakot galvenās cirtes caurmēru neatkarīgi no mežaudzes bonitātes. Tādējādi savukārt tiekot mazināti korupcijas riski, jo sekundāri nosakāmajam parametram – mežaudzes bonitātei – vairs neesot ietekmes uz koksnes ieguvei nepieciešamās atļaujas izsniegshanos. Turklāt galvenās cirtes caurmēra izmaiņas Latvijas meža īpašniekiem nodrošinot līdzvērtīgākus noteikumus salīdzinājumā ar meža audzēshanos jomā konkurēshojšo valstu – Igaunijas un Skandināvijas valstu meža īpašniekiem.

Biedrības “Latvijas Meža īpašnieku biedrība” pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka tieši klimata pārmaiņu dēļ notiek izmaiņas mežu bioloģiskajā daudzveidībā. Koksne esot vienīgais nozīmīgais atjaunojamais dabas resurss, kas varot aizstāt tādus energoietilpīgus materiālus kā cements un plastmasa, un nākotnē pieprasījums pēc koksnes būshot vēl lielāks. Apstrīdētā norma kopā ar meža atjaunošanas regulējumu šo problēmu risinot. Tādējādi nākotnē audzes būshot ražīgākas un produktīvākas, tādad būshot arī vairāk koksnes, ar ko varēshot aizstāt fosilos resursus.

Apstrīdētā norma ļaujot meža īpašniekiem to diezgan elastīgi pielietot meža apsaimniekošanas praksē. Tā veicinot meža masīvu sugu un vecuma struktūras dažādošanu, saimniekošanu ar nelieliem atvērumiem. Tā neesot pretrunā ar Eiropas Komisijas vadlīnijām “Dabai tuva mežsaimniecība”. Pirmkārt, minētajās vadlīnijās esot atzīts, ka boreālos mežus Eiropā apsaimnieko pārsvarā privātie meža īpašnieki un pieejai vajadzētu būt saistītai ar viņu izglītošanu un finansiālajām iniciatīvām, lai sekmētu dažādu meža apsaimniekošanas praksi lietošanu. Otrkārt, apstrīdētā norma neparedzot, kāds cirtes veids – kailcirtē, izlases cirtē vai pakāpeniskā cirtē – meža īpašniekam jāizvēlas. Treškārt, jaunajā regulējumā neesot nevienas normas, kas paredzētu monokultūru veidošanu. Saskaņā ar Meža atjaunošanas noteikumiem gandrīz 20 procenti dažādu citu koku sugu stādītā mežaudzē varot būt iesējušies no apkārtējām mežaudzēm.

11. Pieaicinātā persona – Dr. silv. Dagnis Dubrovskis – norāda, ka galvenās cirtes mērķa caurmērs un vecums ir atkarīgs no meža apsaimniekošanas mērķa. Katram meža apsaimniekošanas mērķim atbilstot atšķirīgs galvenās cirtes caurmērs. Optimālais cirtes caurmērs un vecums tiekot aprēķināts, nosakot meža gatavību – vecumu, kad kokaudze nodrošina maksimālo koksnes krāju un rūpnieciskā sortimenta iznākumu, kā arī platības apmežošanas pēc ciršanas vecumu sasniegušo koku nociršanas. Esot izšķirama dabiskā, reproduktīvā, kvantitatīvā, tehniskā, saimnieciskā un ekonomiskā gatavība.

No galvenās cirtes mērķa caurmēra vai vecuma izvēles esot atkarīga meža apsaimniekošanas izvēles brīvība. Ja valsts nosaka stingrus ierobežojumus, tā varot regulēt meža apsaimniekošanas mērķu izvēli, kas dažkārt no meža īpašnieka prasot papildu izmaksas, kuras valsts nekompensējot. Tāpēc šādai īpašuma tiesību ierobežošanai vajagot būt pamatotai. Lai neierobežotu zemes īpašnieku tiesības, Somijā un Zviedrijā galvenās cirtes mērķa caurmērs vai vecums valstiski netiekot noteikts vai arī tiekot noteikts atbilstoši kvantitatīvās gatavības parametru sliksnim. Šāda pieeja nodrošinot maksimālu mežsaimniecības efektivitāti, paaugstinot ieņēmumus un ceļot zemes īpašumu vērtību. Arī Igaunijā galvenās cirtes mērķa caurmēri esot zemāki nekā Latvijā.

Ar apstrīdēto normu noteiktais caurmērs veicināšot meža kapitālvērtības pieaugumu, meža īpašnieku ikgadējās peļņas potenciāla pieaugumu, Latvijas meža

nozares papildus saražotās produkcijas vērtības pieauguma potenciālu. Reģionos pieaugšot jaunu ar mežizstrādi, meža atjaunošanu un jaunaudžu kopšanu saistītu darba vietu skaits. Ikgadējo ciršanas apjomu pieaugums esot prognozējams aptuveni 10 procentu apmērā, kas neapdraudot ilgtspējības principa ievērošanu.

Apstrīdētā norma nodrošinot siltumnīcefekta gāzu emisiju piesaistes efektivitātes palielināšanos kokaudzēs, kā arī oglekļa noglabāšanas pieaugumu koksnes produktos un fosilās degvielas aizvietošanas efektu siltumapgādē. Bioloģiskās daudzveidības samazināšanās riski esot saistīti nevis ar apstrīdēto normu, bet gan ar cirsmu telpiskās izvietojuma jautājumiem, kas tiek risināti ar mežaudžu struktūras veidošanas norādījumiem – ekoloģisko koku izvietojumu, kritalu saglabāšanu, telpiskās plānošanas nosacījumiem, ainavu ekoloģiskās plānošanas principu ieviešanu.

Eiropas Bioloģiskās daudzveidības stratēģija paredzot būtisku aizsargājamo teritoriju pārklājuma palielināšanu. Daļā no šīm teritorijām tikšot pilnībā vai daļēji ierobežota saimnieciskā darbība, tas ietekmēsot arī ekonomisko izaugsmi un sociālo labklājību. Lai nodrošinātu zemes izmantošanas ekoloģisko, ekonomisko un sociālo ilgtspējību, būtu jāmeklē negatīvo seku mazināšanas vai kompensēšanas risinājumi, pie kuriem piederot arī galvenās ciršanas mērķa caurmēru optimizēšana.

Dr. silv. Dagnis Dubrovskis tiesas sēdē norādīja, ka Latvijas mežsaimniecībā tiek atdarināti dabiskie traucējumi un veidotas līdzīgas struktūras ainavas. Atšķirība esot tāda, ka dabisko traucējumu gadījumā, cilvēkam neiejaucoties, koksne sadaloties un raža netiekot iegūta. Struktūras, kas tiek saglabātas izcirtumos, tiek veidotas tā, lai tuvinātu ainavu tiem procesiem, kādi rastos dabisku traucējumu, piemēram, meža ugunsgrēka, vējgāzes, astonezību mizgraužu savairošanās vai citu traucējumu gadījumos.

Valstij vajagot pildīt saistības, kas izriet no Eiropas Bioloģiskās daudzveidības stratēģijas, bet vienlaikus rast risinājumus tam, lai tiktu sasniegti klimata mērķi un teritorijās, kuru primārais mērķis ir mežsaimniecība, nevis dabas aizsardzība, tiktu kompensētas tās emisijas, kas rodas no aizsargājamās dabas teritorijas.

12. Pieaicinātā persona – Dr. biol. Guntis Brūmelis – norāda uz to, ka aizsargājamās sugas un biotopi tiek pakļauti arvien lielākam riskam.

No kopējās meža biotopu platības, kas kartēta kopš 2017. gada, 5000 hektāri esot nocirsti galvenajā cirtē, tādējādi apstrīdētā norma radot papildu riskus aizsargājamiem biotopiem. Apstrīdētā norma gan neattiecoties uz aizsargājamām teritorijām, taču tas nenožīmējot, ka tiktu samazināts risks, kam ir pakļautas tās aizsargājamās sugas un biotopi, kas atrodas ārpus Eiropas nozīmes aizsargājamām teritorijām.

Bioloģisko daudzveidību mežos nodrošinot dabiskie procesi un struktūras, tostarp lielu dimensiju koki un atmirusī koksne, kas veidojoties ilgākā laikposmā. Laikposms, kurā produktīvs mežs sasniedz vecumu, kad pieļaujama kailcirte pēc caurmēra, neesot pietiekams, lai veidotos lielu dimensiju koki un kritalas. Prasība cirtē saglabāt astoņus ekoloģiskos kokus uz cirsmas hektāru līdzšinējo piecu koku vietā neveicināšot struktūru palielināšanos. Nozīmīga ietekme būtu prasībai atstāt 30 ekoloģiskos kokus. Zinātnieku ieteiktais saglabājamo koku skaits esot pieci līdz 10 procenti koku un pat vairāk. Arī prasība saglabāt 10 resnākos kritušos, nolauztos vai stāvošos sausos kokus uz cirsmas hektāru līdzšinējo četru vietā neatstāšot būtisku ietekmi, jo, cērtot jaunākus mežus, samazinoties atmirušu koku veidošanās iespēja.

Dr. biol. Guntis Brūmelis vērš uzmanību uz vairāku putnu sugu aizsardzības plāniem, kuros norādīts uz iespējamo ar koku ciršanas caurmēra samazinājumu saistīto apdraudējumu. Piemēram, melnā dzilna ligzdojot priedēs, kuru diametrs ir no 36 līdz 38 centimetriem, taču šo koku daudzums samazināšoties. Trīspirkstu dzenis, kas mēdzot kalt dobumus eglēs, ligzdošanai izvēloties kokus ar diametru krūšu augstumā vidēji no 28,7 līdz 29,4 centimetriem, tātad samazināšoties arī šai sugai pieejamo ligzdas koku apjoms. Vairākām pūču sugām esot nepieciešami lielo dimensiju koki un mežu platības nepārtrauktība. Arī medņu populāciju ietekmējot intensīva mežsaimniecība.

Pētījums, kas tika sagatavots, lai vērtētu grozījumu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, esot veikts ar mērķi pierādīt, ka negatīvas ietekmes nebūs. Neesot veikts objektīvs vērtējums ar plašu dabas aizsardzības, sugu un biotopu speciālistu iesaisti.

Kopš 1990. gada ogļskābās gāzes piesaiste meža zemēs esot strauji samazinājusies saistībā ar pieaugošo mežu izciršanu. Lai panāktu Eiropas Klimata aktā nosprausto mērķrādītāju līdz 2030. gadam siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināt vismaz par 55 procentiem, esot jāpalielina platības ar mežiem, kuri pārsnieguši ciršanas vecumu vai caurmēru, proti, jāpalielina aizsargājamo mežu platība. Lielāku ietekmi uz siltumnīcefekta gāzu emisijām varētu panākt, palielinot aizsargājamo mežu platību, kā arī izmantojot nekailciršu metodes, kas ļautu ilgtermiņā būtiski palielināt ogļskābās gāzes piesaisti dzīvā biomasā.

Neesot tādu pētījumu, kas pierādītu, ka kvalitatīvi stādmateriāli un retāk stādītas jaunaudzes veicinās lielāku noturību pret kaitēkļiem, slimībām un meža ugunsgrēkiem nekā audzes, kas veidojušās dabiskās atjaunošanas ceļā.

Tiesas sēdē *Dr. biol.* Guntis Brūmelis norādīja, ka no ekonomiskā viedokļa apstrīdētā norma ir pamatota, taču esot jāvērtē arī tās ietekme uz ekosistēmu pakalpojumiem un bioloģisko daudzveidību. Bioloģiskajai daudzveidībai esot dažādi līmeņi – ģenētiskā, sugu, ekosistēmas, ainavu daudzveidība. Ja tiek vērtēta tikai ģenētiskā daudzveidība, tad stādītā audzē tā būšot lielāka. Bet, lai novērtētu bioloģisko daudzveidību visā tās kopumā, nevis atsevišķos aspektos, vispirms būtu telpiski jāizdala tās audzes, kuras šobrīd un nākotnē varēs izcirst pēc caurmēra. Pēc tam uz kartes varot uzklāt informāciju par Eiropas nozīmes aizsargājamiem biotopiem, lai redzētu, vai ietekme būs vai nebūs. Tāpat varot izmantot putnu monitoringa datus, lai modelētu, kas notiks audzēs. Taču šāds vērtējums neesot veikts.

13. Pieaicinātā persona – Edvards Kušners – norāda, ka ar apstrīdēto normu tiek skarta viena no ilgtspējības lielākajām problēmām – dabas daudzveidības saglabāšana.

Meža ekosistēmas pakalpojumu lokā ietilpstot arī ūdens aprites dabā regulēšana, gaisa piesārņojuma attīrīšana un rekreācijas jeb labbūtības pakalpojumi. Kailcirtes desmitiem gadu garumā, bet intensīvas mežsaimniecības metožu piemērošanas gadījumā pat pilnībā izslēdzot noteiktu ekosistēmu pakalpojumu turpmāku pieejamību, tāpēc esot nepieciešama kompensējošu pasākumu veikšana meža un vides aizsardzības politikas ietvaros. Tomēr praksē šādi pasākumi netiekot veikti.

Edvards Kušners norāda uz stiprās un vājās ilgtspējības konceptu. Ilgtspējības koncepts, kas ilgstoši balstījies uz pieņēmumu, ka ekonomiskās, vides un sabiedrības intereses var tikt līdzsvarotas, vienlaikus nodrošinot nākamo paaudžu intereses, neesot īstenojies ilgtspējīgā politikā. Formāli ievērojot ilgtspējības principu, joprojām tiekot pasliktināts nākamajām paaudzēm pieejamais planētas resurss vai tiekot būtiski pasliktināta dzīves kvalitāte. Nākotnes paaudžu interešu pārstāvība esot neskaidra un vāja salīdzinājumā ar skaidri definētām šābrīža problēmām un nepieciešamību tās risināt. Vides interesēs dabaszinātniskiem faktiem vajadzētu būt integrētiem lēmumu pieņemšanas procesā. Arī Vides aizsardzības likumā ietvertā ilgtspējīgas attīstības definīcija esot balstīta vājās ilgtspējības idejās.

Stiprās ilgtspējības koncepts piedāvājis skaidrāku skatījumu uz būtiskiem šā principa piemērošanas aspektiem. Tā pamatā esot dabas kapitāla koncepcija un ticama nākamo paaudžu iespēju nodrošināšana. Stiprā ilgtspējība nepieļaujot dabas kapitāla aizstāšanu ar cilvēka radīto kapitālu, bet uzsvaru liekot uz nākamo paaudžu izvēļu neierobežošanu un tām pieejamā jeb nododamā dabas kapitāla saglabāšanu. Pašreizējo konfliktu risināšana esot samērīgi pakārtojama nākamo paaudžu interesēm. Stiprās ilgtspējības princips esot saskatāms arī Satversmes ievada tekstā, kur uzsvērtā gan atbildība pret nākamām paaudzēm, gan latviešu tautas pastāvēšana un attīstība cauri gadsimtiem.

No ilgtspējības viedokļa būtiska esot visas ekosistēmas noturība, tās sniegto pakalpojumu nepārtrauktība, nevis atsevišķu reto sugu aizsardzība. Latvijā mežs esot lielākā dabiskā ekosistēma un tā dabiskā forma esot mūžamežs – vecs, daudzveidīgs, sugām bagāts mežs neatkarīgi no tā tipa. Bioloģiski vecas mežaudzes Latvijā aizņemot tikai 5,7 procentus no visām mežaudzēm. Apstrīdētā norma samazinot vecu mežu veidošanās iespēju un līdz ar jaunajām prasībām mežu atjaunošanai ierobežojot daudzveidīgu un dabisku ekosistēmu atjaunošanos pēc galvenās cirtes veikšanas. Stādmateriāla izmantošana veicinot intensīvi apsaimniekotu un vienveidīgu mežu veidošanos.

Lai ievērotu ilgtspējības principu un Satversmes 115. panta mērķi un pareizi piemērotu piesardzības principu, tādu normu pieņemšana, kuras pasliktina dabas daudzveidību mežos, nebūtu pieļaujama tikmēr, kamēr nav nodrošināts pietiekams aizsargājamo dabas platību īpatsvars un to efektīva pārvaldība.

Apstrīdētā norma esot pretrunā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības 15. mērķa 5. un 9. apakšmērķi.

Apstrīdētā norma mazinot nākamām paaudzēm nododamo dabas kapitālu. Neesot izvērtēta grozījumu ietekme uz nākamo paaudžu iespējām īstenot savas tiesības, turklāt esot ticams, ka šī ietekme būs negatīva. Apstrīdētās normas pieņemšanas process arī neesot bijis atbilstošs labas pārvaldības principam, neesot noticis caurspīdīgā un pārredzamā veidā. Esot pārkāpts piesardzības princips.

Tiesas sēdē Edvards Kušners norādīja, ka ilgtspējības jēdziena izpratne esot mainījusies, jo, atklājot jaunas problēmas, atklājoties arī jaunas šā jēdziena šķautnes, kas mainot tā piemērošanu. Ekonomiskā darbība esot pārsniegusi planētas robežas. Planētai esot fiziskās robežas, un tā esot arī vide, kurā mēs realizējam visas savas intereses, tostarp saistītās ar pamattiesību ievērošanu. Līdz ar to cilvēka darbība hierarhiski iekļaujoties vides rāmī. Savukārt ekonomika funkcionējot tāpēc, lai apmierinātu cilvēka vajadzības. Esot jāatrod ārējā robeža, kura bieži vien ierobežojot mūsu vēlmes realizēt savas tiesības. Ilgtspējības elementi esot jāiekļauj cits citā, nevis jāsadala. Tāpat esot jāvērtē ne tikai pašreizējās paaudzes, bet arī nākamo paaudžu intereses. Viena no mūsdienu problēmām esot tā, ka šābrīža ieguvumi tiek pacelti pāri nākamo paaudžu labumam. Dabas kapitāls bieži tiek aizstāts ar ekonomisko kapitālu, un līdz ar to pamazām samazinoties dabas daudzveidība.

14. Pieaicinātā persona – meža īpašnieks Modris Fokerots – norāda, ka mūsdienās priežu mežs dabiski var veidoties tikai retās nelielās platībās. Lai izaudzētu skujkoku mežu, to vajagot stādīt, kopt un aizsargāt. Mežs neesot resurss, bet gan augļi. Ja mežs ir tā īpašnieka stādīts, tad tikai viņam vajadzētu būt tam, kas nosaka, cik ilgi un kādam mērķim koki tiek audzēti.

Apstrīdētā norma neuzliekot pienākumu, bet tikai atļaujot cirst kokus tad, kad tie sasniedz noteikto caurmēru. Koku ciršanas apjomu ietekmējot ciršanas jaudas, kas esot pastāvīgs lielums, un pieprasījums, kas esot mainīgs lielums. Tādējādi neatkarīgi no tā, kāda diametra kokus atļauts cirst, šis diametrs nenosakot gadā iegūto kokmateriālu apjomu.

Neesot pamatoti argumenti par meža platību samazināšanos. Latvijā 1930. gadā meži aizņēmuši 23 procentus teritorijas, bet 2022. gadā – 53 procentus

teritorijas. Katru gadu šīs teritorijas pieaugot. Turklāt ogļskābo gāzi piesaistot tikai augoši koki.

Koku ciršanas apjoms 2022. gadā neesot pieaudzis, pat neraugoties uz augstajām kokmateriālu cenām. Savukārt ciršanas apliecinājumu izsniegšanas pieaugums 2022. gada beigās esot saistīts ar to, ka viena ciršanas apliecinājuma cena togad bija 3,48 *euro*, bet 2023. gadā – 100 *euro* un vairāk.

Mežā augoša koka diametru daudz vairāk par vecumu iespaidojot koka ģenētika, augšanas apstākļi un zemes auglība, kā arī koku blīvums. Labos augšanas apstākļos koki cirtmetu pēc diametra sasniedzot daudz ātrāk par noteikto vecumu. Noteikto ciršanas diametru koki vidēji sasniedzot šādā laikposmā: bērzi 30–40 gados, egles 40–50 gados, priedes 40–50 gados.

Neesot pamatots Pieteikuma iesniedzēju arguments, ka pirms apstrīdētās normas pieņemšanas ciršanas apliecinājumi galvenajā cirtē tikuši izsniegti galvenokārt pēc koku vecuma, jo aptuveni 70 procentu apliecinājumu tikuši izsniegti pēc koku diametra.

15. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Ilma Čepāne – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 115. pantam.

Likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma mērķis esot bijis uzdot valdībai noteikt galvenās cirtes caurmēru tikai tādos gadījumos, kad attiecīgās sugas koki, pateicoties labvēlīgiem augšanas vai kopšanas apstākļiem, ciršanas caurmēru sasnieguši ātrāk par rādītājiem, kas raksturīgi kokiem Meža likuma 9. panta pirmās daļas tabulā norādītajā ciršanas vecumā. Tādējādi būtu vērtējams tas, vai Ministru kabinets, pieņemot apstrīdēto normu, nav pārkāpis tam likumdevēja piešķirto pilnvarojumu.

Ministru kabineta rīcība kopš 2015. gada attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības, arī Eiropas nozīmes aizsargājamo biotopu, saglabāšanu, tostarp apstrīdētās normas izdošana, neliecinot par ekonomisko, sociālo un vides aizsardzības interešu saskaņošanu un labas likumdošanas principa ievērošanu.

Ar apstrīdēto normu Ministru kabinets esot atļāvis cirst tievākus kokus. Šāds pasākums saistībā ar meža vērtības palielināšanu meža nozares politikā neesot paredzēts, tāpēc tam stratēģiskais novērtējums neesot veikts. Ilgtspējības principa ievērošanai koksnes ieguves jomā un ekoloģisko, kā arī bioloģiskās

daudzveidības interešu līdzsvarošanai normatīvajos aktos esot noteikti vairāki ierobežojumi, arī ciršanas vecums un caurmērs. Apstrīdētā norma mainot parametrus vienam no interešu līdzsvara noteikšanas kritērijiem, un savukārt šī maiņa būtiski skarot līdz šim pastāvējušo interešu salāgojumu. Tas esot bijis pietiekams pamatojums tam, lai pirms apstrīdētās normas pieņemšanas tiktu veikts stratēģiskais novērtējums.

Latvijas valsts attīstības aksioma – ilgtspējīgas un demokrātiskas attīstības veicināšana – esot valsts pastāvēšanas pamatā. Satversmes 115. pants aizsargājot vidi un tās sastāvdaļas. Tātad vides un dabas ekosistēmas, arī meža kā ekosistēmas, aizsardzība pati par sevi esot tiesiska un konstitucionāli aizsargājama vērtība. Tāpēc koku ciršanu galvenajā cirtē un likumā noteiktos kritērijus tās veikšanai nevarot aplūkot ārpus ilgtspējības konteksta, tostarp vides ilgtspējības konteksta, jo tā esot vienota vides konstitucionālisma sistēma.

Piesardzības princips esot saistīts ar potenciāliem neskaidriem draudiem un attiecoties uz gadījumu, kad nav stingru pierādījumu tam, ka draudi īstenosies. Tātad kaitējums videi vēl neesot radies, bet neesot arī neapstrīdamu pierādījumu tam, ka tas neradīsies. Ja valsts vai iestādes lēmumam var būt ietekme uz vidi vai cilvēka veselību, tad vajagot ievērot piesardzības principu, saskaņā ar kuru zinātniskas nenoteiktības situācijā pirms attiecīgās darbības atļaušanas varot un vajagot kontrolēt vides apdraudējuma risku.

16. Pieaicinātā persona – *PhD. Žaneta Mikosa* – norāda, ka Novērtējuma direktīva neietver klasisku jēdziena “plāni un programmas” definīciju, bet gan kvalificējošus elementus. Eiropas Savienības Tiesa uzsvērusi, ka dokumenta nosaukumam nav izšķirošas nozīmes Eiropas Savienības normu piemērošanā. Būtisks esot dokumenta saturs un sekas, ko tas rada vai var radīt. Eiropas Savienības Tiesa jau 2018. gada 7. jūnija spriedumā lietā C-671/16 uzsvērusi, ka jāvērtē nevis dokumenta nosaukums, bet dokumentā ietvertie nosacījumi, jo pretējā gadījumā šīs direktīvas prasības apiet būtu samērā viegli. Tas, ka dokuments ir vispārsaistošs, neesot iemesls tā izslēgšanai no plānu un programmu koncepta, kā tas definēts Novērtējuma direktīvā. Ar Novērtējuma direktīvas prasībām esot aptverti arī šādu tiesību aktu grozījumi. Pretējā gadījumā varot rasties vēlme sadalīt nosacījumus pa dažādiem vēlāk pieņemtiem aktiem un

tādējādi apiet direktīvas prasības. Tādēļ, vērtējot tiesību aktu, vajagot saprast, vai tas groza attiecīgā plānošanas dokumenta nosacījumus, kuriem attiecīgi nav veikts stratēģiskais novērtējums, un vai tam vajadzēja veikt stratēģisko novērtējumu, proti, vajagot noskaidrot to, vai tiesību akts atbilst direktīvas kritērijiem. Nosacījums, kas būtiski maina vai skar kādas nozares attīstību, it īpaši tajā izmantotā dabas resursa apsaimniekošanu, un kas vienlaikus var ietekmēt vidi, būtu vērtējams stratēģiskā novērtējuma veikšanas laikā, kamēr vēl ir iespējams kompleksi apsvērt dažādas gan pozitīvas, gan negatīvas ietekmes un dažādas alternatīvas un izvēles.

Atbilstoši Novērtējuma direktīvai tiesību aktam stratēģiskais novērtējums nepieciešams tad, ja šis akts, pirmkārt, satur nosacījumus plānotām darbībām un, otrkārt, plānoto darbību īstenošana var būtiski ietekmēt vidi. Attiecībā uz apstrīdēto normu neesot šaubu, ka tā satur tāda veida nosacījumus, uz kuru pamata vēlāk tiks izsniegtas atļaujas, un tādējādi šī norma atbilst pirmajam kritērijam. Otrais kritērijs prasa ietekmes uz vidi būtiskuma vērtēšanu, un tas būtu jādara ekspertiem, kuri ir kompetenti novērtēt to, cik būtiski plānotās izmaiņas ietekmēs vidi.

Lai konkrētajā situācijā novērtētu būtiskumu, būtu jāpārbauda ne tikai tas, cik plašu teritoriju apstrīdētā norma skar, bet arī tas, kas attiecīgajās teritorijās atrodas, kur atrodas pašas teritorijas, vai plānotās darbības varētu skart kādas īpaši aizsargājamās sugas vai biotopus, kā arī tas, vai netiek apdraudēta no Eiropas Savienības vides prasībām izrietošo Latvijas saistību izpilde. Tas, ka tiesību akts skar tikai nelielu daļu no Latvijas mežu teritorijas, nevarot būt vienīgais kritērijs.

Ja pastāv riski, ka plāns varētu ietekmēt īpaši aizsargājamās teritorijas, būtu jāveic novērtējums atbilstoši Biotopu direktīvai. Kā to skaidrojusi Eiropas Savienības Tiesa, piemēram, lietā C-323/17, novērtējums jāveic ne tikai tad, ja ir skaidrs, ka plānotās darbības var negatīvi ietekmēt īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, bet arī tad, ja ir iespējamība vai risks, ka var negatīvi ietekmēt. Risks pastāv, ja, balstoties uz pamatotu informāciju, nevar izslēgt, ka negatīva ietekme radīsies.

Stratēģiskā novērtējuma procesā esot nepieciešama objektīva informācija, turklāt vajagot konsultēties ar kompetentajām institūcijām par potenciālajām

negatīvām ietekmēm un iespējamiem šo ietekmju samazināšanas vai novēršanas pasākumiem, lai dokumenta apstiprinātājs varētu pieņemt pamatotu lēmumu.

Ja tiesību akts nav pieņemts vienīgi ārkārtas situācijas risināšanai, tad tas nevarot tikt kvalificēts kā izņēmums no Novērtējuma direktīvas.

Secinājumu daļa

17. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka Ciršanas noteikumu 7. pielikumā noteiktās galvenās cirtes caurmēra atsevišķu bonitāšu priedēm, eglēm un bērziem samazināšanas dēļ tikšot pieļauta daudz jaunāku šo sugu koku ciršana. Tas negatīvi ietekmēsot meža ekosistēmu un bioloģisko daudzveidību. Apstrīdētā norma esot pieņemta, neievērojot vides tiesību principus, ilgtspējības principu un saprātīgu līdzsvaru starp sabiedrības interesi dzīvot labvēlīgā vidē un saimnieciskās attīstības veicināšanu.

Ministru kabinets uzskata, ka apstrīdētā norma kopā ar grozījumiem Meža atjaunošanas noteikumos samērīgi līdzsvarojošot gan vides aizsardzības intereses, gan meža īpašnieku ekonomiskās intereses. Turklāt apstrīdētā norma pati par sevi neietekmējot vidi, jo tā nosakot tikai galvenās cirtes caurmēru. Tā palielinot īpašnieku izvēles iespējas meža apsaimniekošanā, bet ne faktiskos ciršanas apjomus mežā.

17.1. Satversmes 115. pants nosaka: “Valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu.”

Tiesības dzīvot labvēlīgā vidē nozīmē tiesības dzīvot vidē, kuras stāvoklis neapdraud personas veselību un labklājību. Satversmes 115. pants ietver personas veselības un labklājības nemateriālo aspektu. To nosaka dabiskajai videi piemītošā estētiskā un garīgā vērtība. Tāpēc dabiskās vides izmaiņas ietekmē ikvienu personu jeb sabiedrību kopumā (sk.: *Meiere S., Čepāne I. 115. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.). Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 730. lpp.*). Līdz ar to Satversmes 115. pants aizsargā ne vien atsevišķu indivīdu tiesības, bet arī visas sabiedrības tiesības uz labvēlīgu vidi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 115. pants valstij uzliek pienākumu izveidot un nodrošināt efektīvu vides aizsardzības sistēmu. Valstij ir jāņem vērā vides aizsardzības intereses tad, kad tiek izstrādāti un pieņemti politikas mērķi vai tiesību akti, kā arī tad, kad pieņemtie tiesību akti tiek piemēroti un politikas mērķi tiek īstenoti (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 secinājumu daļas 1. punktu un 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 11. punktu*).

Valstij, īstenojot pasākumus ar mērķi aizsargāt personas tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, ir plaša rīcības brīvība. Valsts šo rīcības brīvību bauda tiklīdz, ciklīdz netiek pārkāpti vispārējie tiesību principi un citas Satversmes normas. Turklāt valstij sava rīcības brīvība jāizmanto tādā veidā, lai iespējami taisnīgākajā un konkrētajai situācijai atbilstošākajā veidā tiktu ievērotas visu iesaistīto personu dažādās intereses. Būtiska nozīme, vērtējot vides jomā valsts veikto pasākumu tiesiskumu, ir šīs jomas tiesību principiem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 17. punktu*).

17.2. Ilgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietverto mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-24-03 11. punktu*).

Ilgtspējīga attīstība ietver sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrētu un līdzsvarotu attīstību, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas, kā arī nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 24. februāra sprieduma lietā Nr. 2010-48-03 6.1. punktu*). Vides ilgtspējība savukārt ir cieši saistīta ar Satversmes 115. pantu un kopā ar tajā iekļautajām cilvēka pamattiesībām veido vienotu vides konstitucionālisma sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-31-0103 36.1. punktu*).

Valsts ir tiesīga pieņemt tādus lēmumus, kuriem var būt ietekme uz vidi, taču šādiem lēmumiem ir jābūt saskaņā ar ilgtspējības principu – vispusīgi izvērtētiem, līdzsvarojot sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas intereses un pamatojot izraudzīto attīstības risinājumu. Tikai tāds risinājums, kas ir vispusīgi

izvērtēts un pamatots, ir uzskatāms par ilgtspējīgu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2011. gada 3. maija sprieduma lietā Nr. 2010-54-03 12.1.1. punktu*).

Tāpat Satversmes tiesa jau iepriekš atzinusi, ka efektīvā vides aizsardzības sistēmā būtiska nozīme ir arī piesardzības principam. Vides aizsardzība neaprobežojas tikai ar aizsardzību pret jau esošu apdraudējumu un jau iestājušos seku likvidēšanu, bet ietver arī nākotnē plānotās darbības iespējamo negatīvo seku mazināšanu vai novēršanu. Piesardzības princips prasa, lai pirms plānotās darbības šīs sekas tiktu apzinātas un vērtētas. Piesardzības principa ievērošana arī veicina vides ilgtspējību, nodrošinot dabas resursu pieejamību iespējami ilgāk (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 20.1. punktu un 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 19.2. punktu*).

Turklāt piesardzības principam ir divi aspekti. Pirmkārt, pienākums pierādīt to, ka netiks negatīvi ietekmēta vides ilgtspējība, ir tam, kurš plāno veikt darbību vai pieņemt lēmumu. Otrkārt, plānotās darbības vai lēmuma ietekme ir jāvērtē tiktāl, ciktāl tas iespējams, un izmantojot tādas tehnoloģijas un metodes, kas vispilnīgāk atklāj iespējamās sekas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 20.1. punktu*).

Līdz ar to Satversmes 115. pants ietver valsts pozitīvo pienākumu nodrošināt, lai tiesiskais regulējums, kam var būt ietekme uz vidi, būtu vērsts uz ilgtspējību un pirms tā pieņemšanas būtu apzinātas un vērtētas iespējamās negatīvās sekas.

17.3. Mežs un koksne Latvijā ir vieni no nozīmīgākajiem dabas resursiem. Vienlaikus mežs ir arī ekosistēma, kuras galvenais elements ir koki. Taču tajā ietilpst arī pameža un zemsedzes augi, meža dzīvnieki, kā arī augsne (*sk.: Nikodemus O., Segliņš V., Blumberga D. Meža resursi. Grām.: Kļaviņš M., Zaļoksnis J. (red.) Vide un ilgtspējīga attīstība. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2011, 56. lpp.*).

Mežs pilda dažādas ekoloģiskās funkcijas. Tam ir būtiska nozīme ogļskābās gāzes piesaistē un oglekļa uzglabāšanā, klimata un ūdens aprites regulēšanā, tas kalpo arī kā daudzu sugu dzīvotne (*sk.: Ikauniece S. Meža ekosistēmu pakalpojumi. Grām.: Ikauniece S. (red.) Aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas Latvijā. 6. sējums. Meži. Sigulda: Dabas aizsardzības pārvalde, 2017,*

26., 27. lpp.). Turklāt meža bioloģiskā daudzveidība ir nozīmīga meža ekosistēmas stabilitātei (sk.: *Zemkopības ministrijas Informatīvais ziņojums par mežu nozīmi Latvijā. Pieejams: tap.mk.gov.lv*).

Arī Eiropas Komisijas paziņojumā par Eiropas Meža stratēģiju 2030. gadam ir uzsvērtā mežu daudzfunkcionālā loma, kā arī svarīgā nozīme gan iedzīvotāju veselības un labbūtības, gan sabiedrības interešu un ekonomikas, gan bioloģiskās daudzveidības un piemērošanās klimata pārmaiņām nodrošināšanā. Meži un meža nozare nodrošina arī daudzas sociālekonomiskas funkcijas un ieguvumus, tostarp papildu darbvietas un izaugsmes iespējas lauku apvidos un atpūtas funkcijas, kas nāk par labu iedzīvotāju fiziskajai un garīgajai veselībai (sk.: *Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai. Jauna Eiropas Meža stratēģija 2030. gadam. Pieejams: eur-lex.europa.eu*).

Meža likumā ir noteikts meža politikas mērķis – veicināt meža ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu (sk. *Meža likuma 2. panta pirmās daļas 1. punktu*). Meža ilgtspējīga apsaimniekošana ir meža pārvaldīšana un izmantošana tādā veidā un intensitātē, kas saglabā meža bioloģisko daudzveidību, produktivitāti, atjaunošanās spēju, dzīvotspēju un potenciālu tagadnē un nākotnē, spēju pildīt nozīmīgas ekoloģiskās, ekonomiskās un sociālās funkcijas vietējā, nacionālā un globālā līmenī, kā arī nerada draudus citām ekosistēmām (sk. *Meža likuma 1. panta pirmās daļas 13. punktu*).

Meža apsaimniekošana ir vērsta gan uz ekonomisko, gan ekoloģisko un sociālo interešu nodrošināšanu, kā arī meža bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Tādējādi Meža likumā ir konkretizēts Satversmē ietvertais ilgtspējības princips. Savukārt mežu kā nozīmīgu vides daļu aizsargā Satversmes 115. pants.

Apstrīdētā norma nosaka tikai galvenās cirtes caurmēru, taču tā ir pieņemta meža apsaimniekošanas jomā un to nevar skatīt atrauti no pārējā šīs jomas regulējuma. Atbilstoši Meža likuma 9. panta pirmās daļas 1. punktam mežaudzes galvenās cirtes caurmēra sasniegšana ir viens no priekšnoteikumiem tam, lai tiktu atļauta galvenā cirte. Turklāt, kā norādījis Valsts meža dienests, to ciršanas apliecinājumu skaits, kuri izsniegti, vadoties pēc koku caurmēra, pēc apstrīdētās normas pieņemšanas 2022. gada otrajā pusē ir pieaudzis. Tādējādi apstrīdētā

norma, lai gan tā pati par sevi nepiešķir atļauju koku ciršanai mežā, tomēr paredz priekšnoteikumu, uz kura pamata koku ciršana mežā tiek atļauta.

Līdz ar to apstrīdētā norma ietucas Satversmes 115. panta tvērumā un galvenās cirtes caurmēra samazināšana aizskar ikvienas personas tiesības uz labvēlīgu vidi, kuras ietvertas Satversmes 115. pantā.

18. Lietā aplūkojamie pamatjautājumi galvenokārt saistīti ar to, vai valsts ir izpildījusi tai noteiktos pozitīvos pienākumus, kas izriet no Satversmes 115. panta. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 115. pantam, Satversmes tiesa pārbaudīs, vai Ministru kabinets bija tiesīgs pieņemt apstrīdēto normu, kā arī to, vai apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot ilgtspējības principu un piesardzības principu.

19. Tiesas sēdē Pieteikuma iesniedzēju pārstāvis norādīja, ka galvenās cirtes caurmēra noteikšana ir visai sabiedrībai būtisks jautājums, par kuru likumdevējam būtu jālemj pašam. Līdz ar to pastāv šaubas par to, vai likumdevējs bija tiesīgs šā jautājuma izlemšanai pilnvarot Ministru kabinetu. Savukārt Ministru kabineta pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka pilnvarojums nav pārkāpts, jo likumā neesot noteikts, ka caurmēram jāatbilst Meža likuma 9. panta pirmajā daļā noteiktajam koku ciršanas vecumam. Arī apstrīdētajā normā noteiktie caurmēri iekļaujoties robežās, kurās mežaudze varot izaugt konkrētajā vecumā.

Pieaicinātā persona *Dr. iur. Ilma Čepāne* norādīja, ka likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma mērķis esot bijis uzdot Ministru kabinetam noteikt galvenās cirtes caurmēru tikai tad, ja attiecīgās sugas koki, pateicoties labvēlīgiem augšanas vai kopšanas apstākļiem, ciršanas caurmēru sasnieguši agrāk par Meža likuma 9. panta pirmās daļas 1. punktā noteikto ciršanas vecumu.

Satversmes tiesa savos nolēmumos vairākkārt norādījusi, ka tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*). Tādējādi Satversmes tiesai visupirms ir jāizvērtē tas, vai galvenās cirtes caurmēra noteikšana ir jautājums, par kuru likumdevējam būtu jālemj pašam, un vai likumdevējs bija tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu galvenās

cirtes caurmēra noteikšanai. Savukārt tad, ja tiktu atzīts, ka likumdevējs bija tiesīgs dot šādu pilnvarojumu, būtu jāvērtē tas, vai Ministru kabinets ir ievērojis tam piešķirtā pilnvarojuma apjomu.

19.1. Satversmes tiesa jau norādījusi, ka par tādu svarīgu un nozīmīgu sabiedriskās dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija, jālemj likumdevējam pašam (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2015-05-03 10. punktu*).

Saeima ir pieņēmusi Meža likumu, kas ir galvenais meža apsaimniekošanas jomu regulējošais normatīvais akts, kā arī noteikusi tā mērķi – veicināt meža ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu. Attiecībā uz koku ciršanu galvenajā cirtē likumdevējs ir noteicis divus gadījumus, kad tā ir atļauta – kad mežaudze sasniegusi galvenās cirtes vecumu vai galvenās cirtes caurmēru (*sk. Meža likuma 9. panta pirmo daļu*). Tāpat likumdevējs ir noteicis, ka pirms koku ciršanas mežā ir nepieciešams saņemt apliecinājumu, kā arī paredzējis gadījumus, kad apliecinājums nav nepieciešams un kad to neizsniedz (*sk. Meža likuma 12. panta pirmo un otro daļu*).

Tādējādi likumdevējs pats ir izlēmis būtiskākos jautājumus attiecībā uz galveno cirti un bija tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu noteikt galvenās cirtes papildu kritērijus.

19.2. Lai pārbaudītu, vai Ministru kabinets ir ievērojis tam piešķirtā pilnvarojuma apjomu, Satversmes tiesai ir jānoskaidro pilnvarajošo normu saturs un mērķis.

Galvenās cirtes caurmērs noteikts Ciršanas noteikumu 7. pielikumā. Kā Ciršanas noteikumu tiesiskais pamats ir norādīts arī Meža likuma 13. pants, kura 1. punkts paredz, ka Ministru kabinets izdod noteikumus par koku ciršanu mežā, kuros nosaka galvenās cirtes kritērijus – mežaudzes minimālo un kritisko šķērslaukumu un galvenās cirtes caurmēru pēc valdošās koku sugas un bonitātes.

Atbilstoši Meža likuma 1. panta pirmās daļas 11. punktam galvenās cirtes caurmērs ir mežaudzes valdošās koku sugas pirmā stāva koku vidējais caurmērs 1,3 metru augstumā, kas jāsasniedz, lai mežaudzi varētu cirst galvenajā cirtē pirms galvenās cirtes vecuma sasniegšanas. Tādējādi likumdevējs ir paredzējis, ka kokus var cirst agrāk, ja tie sasnieguši noteikto caurmēru.

Likumdevējs nav sasaistījis galvenās cirtes caurmēru ar galvenās cirtes vecumu. Ministru kabinetam ir zināma rīcības brīvība galvenās cirtes caurmēra noteikšanā. Tomēr šī rīcības brīvība ir ierobežota ar Meža likumā noteikto mērķi – meža ilgtspējīga apsaimniekošana. Tas nozīmē, ka Ministru kabinets ir pilnvarots noteikt galvenās cirtes caurmēru tiktāl, ciktāl tas nenonāk pretrunā ar šo mērķi. Tādējādi tas, ka ar apstrīdēto normu galvenās cirtes caurmērs ir samazināts, nenozīmē to, ka apstrīdētā norma būtu izdota, pārkāpjot likumdevēja piešķirtā pilnvarojuma apjomu.

Grozījumu Ciršanas noteikumos anotācijā norādīts, ka nepieciešams mainīt galvenās cirtes caurmēru, lai nodrošinātu zemes resursu efektīvu izmantošanu un veicinātu mežaudžu ražību, kā arī palielinātu meža kapitālvērtību, ikgadējo tīro ienākumu gūšanas potenciālu meža nozarē un meža nozares konkurētspēju (sk. *Noteikumu projekta "Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18 decembra noteikumos Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju)*).

Tādējādi apstrīdētās normas pieņemšanas pamatā esošie mērķi nav pretrunā ar Meža likumā noteikto mērķi veicināt meža ekonomiski, ekoloģiski un sociāli ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu.

Līdz ar to secināms, ka likumdevējs ir pats izlēmis būtiskākos jautājumus attiecībā uz galveno cirti un bija tiesīgs pilnvarot Ministru kabinetu noteikt galvenās cirtes caurmēru. Savukārt Ministru kabinets bija tiesīgs lemt par to.

20. Tagad Satversmes tiesai jāvērtē, vai apstrīdētā norma ir pieņemta, ievērojot ilgtspējības principu un piesardzības principu.

Lai sekmētu valsts ilgtspējību, ir izveidota attīstības plānošanas sistēma, kuras ietvaros tiek izstrādāti dažādi attīstības plānošanas dokumenti, arī politikas plānošanas dokumenti. Viens no politikas plānošanas dokumentiem, ar kura palīdzību tiek īstenots ilgtspējības princips, ir pamatnostādnes. Tajās ir noteikti vidēja termiņa attīstības virzieni nozaru politikās, tostarp ietverti politikas mērķi un rīcības virzieni to sasniegšanai. Turklāt attīstības plānošanā ievēro arī attīstības plānošanas dokumentu pēctecību (sk. *Attīstības plānošanas sistēmas likuma 1. pantu, 5. panta otrās daļas 1. un 2. punktu, 6. panta pirmo daļu un Ministru*

kabineta 2014. gada 2. decembra noteikumu Nr. 737 “Attīstības plānošanas dokumentu izstrādes un ietekmes izvērtēšanas noteikumi” 11., 12. un 18. punktu).

Nozaru politikas pamatnostādnēm ir nepieciešams stratēģiskais novērtējums (sk. Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumu Nr. 157 “Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” 2.1.1. punktu). Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka stratēģiskais novērtējums ir procesuāls līdzeklis, ar kura starpniecību ar vidi saistītu plānošanas dokumentu pieņemšanas procesā tiek ievērots piesardzības princips (sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 20. punktu). Tādējādi stratēģiskais novērtējums nodrošina to, ka politikas mērķu un rīcības virzienu noteikšanā tiek ņemtas vērā vides aizsardzības intereses un vērtēta plānošanas dokumenta īstenošanas ietekme uz vidi.

Attīstības plānošanā ievēro arī attīstības plānošanas un normatīvo aktu izstrādes sasaistes principu, saskaņā ar kuru politiku plāno pirms normatīvā akta izdošanas un, izstrādājot normatīvos aktus, ņem vērā attīstības plānošanas dokumentus (sk. Attīstības plānošanas sistēmas likuma 5. panta otrās daļas 9. punktu).

Līdz ar to normatīvā akta izstrādes procesā ir jāņem vērā politikas plānošanas dokumentā noteiktie attīstības virzieni un politikas mērķi. Tādējādi tiek sekmēta Satversmē nostiprināto principu – ilgtspējības principa un piesardzības principa – ievērošana.

21. No apstrīdētās normas izstrādes materiāliem izriet, ka tā pieņemta, lai izpildītu Meža pamatnostādnēs 2015.–2020. gadam izvirzīto mērķi īstenot meža vērtības palielināšanas pasākumus. Lietā nav strīda par to, ka Meža pamatnostādnēm bija jāveic stratēģiskais novērtējums, un tas arī tika veikts.

Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas pieņemšana, atsaucoties uz Meža pamatnostādnēm 2015.–2020. gadam, neesot pamatota. Apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī neesot bijušas pieņemtas pamatnostādnes jaunam plānošanas laikposmam.

Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētās normas izstrāde uzsākta laikā, kad Meža pamatnostādnes 2015.–2020. gadam bija spēkā, un apstrīdētā norma

pieņemta, lai izpildītu tajās izvirzīto mērķi īstenot meža vērtības palielināšanas pasākumus.

Plānošanas dokuments zaudē spēku, ja beidzies tā darbības termiņš (*sk. Attīstības plānošanas sistēmas likuma 13. panta otro daļu*). Meža pamatnostādnes 2015.–2020. gadam tika pieņemtas plānošanas laikposmam līdz 2020. gadam. Jaunas Meža pamatnostādnes nav pieņemtas. Savukārt apstrīdētā norma tika pieņemta 2022. gada 21. jūnijā, proti, laikā, kad politikas plānošanas dokumenta darbības termiņš jau bija beidzies, bet jauns plānošanas dokuments vēl nebija izstrādāts.

Tācu normatīvā akta pieņemšana bez spēkā esoša plānošanas dokumenta pati par sevi nav pamats tam, lai apstrīdēto tiesību normu atzītu par spēkā neesošu. Arī pēc plānošanas dokumenta darbības termiņa beigām var tikt izstrādāts un pieņemts tiesiskais regulējums, kas atbilst iepriekš noteiktajam attīstības virzienam un politikas mērķiem.

Tātad tas, ka Ministru kabinets apstrīdēto normu ir pieņēmis pēc Meža pamatnostādņu 2015.–2020. gadam darbības termiņa beigām, pats par sevi nav pamats atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu.

22. Kā jau tika minēts iepriekš, normatīvajam aktam, kas tiek pieņemts bez spēkā esoša plānošanas dokumenta, jāatbilst iepriekš noteiktajam attīstības virzienam un politikas mērķiem. Ja ar normatīvo aktu noteiktais attīstības virziens vai mērķi tiek būtiski mainīti, tā atbilstība ilgtspējības principam un piesardzības principam ir jāvērtē no jauna. Tādējādi Satversmes tiesai jāpārbauda, vai apstrīdētā norma atbilst Meža pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam noteiktajiem politikas mērķiem un vai tās ietekme uz vidi ir vērtēta Meža pamatnostādņu stratēģiskā novērtējuma ietvaros.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka Meža pamatnostādņu stratēģiskā novērtējuma ietvaros nav vērtētas galvenās cirtes caurmēra samazināšanas sekas. Pamatnostādņēs bijis noteikts, ka plānošanas laikposmā nav paredzēts koksnes apjoma ieguves pieaugums. Galvenās cirtes caurmēra samazināšana arī neesot rezultatīvs rādītājs, kas noteiktu to, vai mērķis – meža vērtības palielināšana – ir ticis sasniegts. Tādējādi galvenās cirtes caurmēra samazināšana esot uzskatāma par grozījumiem Meža pamatnostādņēs. Tā kā šāda darbība var būtiski ietekmēt

vidi, pirms apstrīdētās normas pieņemšanas esot vajadzējis veikt stratēģisko novērtējumu.

Savukārt Ministru kabinets norāda, ka galvenās cirtes caurmēra izmaiņas Meža pamatnostādnēs gan nav minētas, taču būtu jāvērtē tajās izvirzītie mērķi un tas, kā ir plānots tos sasniegt. Apstrīdētajā normā paredzētā galvenās cirtes caurmēra samazināšana esot instruments, ar kura palīdzību valsts īstenojot politikas plānošanas dokumentu, kurā detalizētiem kritērijiem nevajagot būt ietvertiem. Ministru kabineta pārstāvis tiesas sēdē uzsvēra, ka esot jāvērtē, piemēram, Meža pamatnostādnēs norādītais, kas attiecas uz ogļskābās gāzes piesaisti un pāraugušu mežu īpatsvara palielināšanos. Politikas plānošanas dokumentā esot jāparedz virzieni vai darbības mērķis, bet ne tik detalizēti risinājumi kā caurmēra samazinājums par dažiem centimetriem.

Vides pārraudzības valsts birojs Satversmes tiesai norādījis, ka Meža pamatnostādņu Vides pārskatā nebija paredzēti risinājumi ciršanas apjomu palielināšanai, pamatojoties uz koku vidējā caurmēra izmaiņām, jo no dokumentiem izrietējis tas, ka netiek nocirsts viss, kas sasniedzis ciršanas vecumu, un pāraugušo mežaudžu īpatsvars pat palielinās. Vides pārskatā esot uzskaitīti pasākumi, kas veicami meža vērtības palielināšanai, taču neviens no tiem neesot paredzējis cirtes caurmēra izmaiņas.

Arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija jau apstrīdētās normas izstrādes laikā ir iebildusi pret to, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšanai netika veikts stratēģiskais novērtējums (*sk. Izziņu par atzinumos sniegtajiem iebildumiem par Ministru kabineta noteikumu "Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā"" projektu (VSS-651, 15.06.2017., Nr. 23, § 48)*).

No Meža pamatnostādnēm un to stratēģiskā novērtējuma Vides pārskata izriet, ka katra tajās paredzētā politikas mērķa sasniegšanai ir noteikti konkrēti uzdevumi un pasākumi. Atbilstoši Ministru kabineta norādītajam apstrīdētā norma esot pieņemta tāpēc, lai pildītu mērķi īstenojot meža vērtības palielināšanas pasākumus. Meža pamatnostādnēs attiecībā uz rīcības virzienu "atbalstīta un īstenota meža vērtības palielināšana, tai skaitā nodrošināta meža apsaimniekošanas CO₂ piesaistes mērķa izpilde" kā rezultatīvie rādītāji norādīti: izkopto jaunaudžu platība, neproduktīvo mežaudžu platības samazinājums, selekcionēta stādāmā

materiāla izmantošana meža atjaunošanā un ieaudzēšanā, rekonstruēto un uzbūvēto meža autoceļu garums, renovēto meža meliorācijas sistēmu garums (sk.: *Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam. Informatīvā daļa*, 53. lpp., 7.1. tabula).

Ministru kabinets atsaucas uz apstrīdētās normas saistību ar šādiem diviem sasniedzamajiem rādītājiem: neproduktīvu mežaudžu platības samazinājums un selekcionēta stādāmā materiāla izmantošana meža atjaunošanā un ieaudzēšanā. Satversmes tiesa uzskata, ka no šiem rezultatīvajiem rādītājiem nevar izsecināt, ka tie ietvertu arī galvenās cirtes caurmēra samazināšanu. Turklāt minētie rādītāji ietver neproduktīvo mežaudžu platības samazinājumu, taču apstrīdētā norma attiecas uz visām, arī augstvērtīgajām mežaudzēm.

Secināms, ka konkrētais rīcības virziens “meža vērtības palielināšana”, ar kuru pamatota apstrīdētās normas pieņemšana, galvenās cirtes caurmēra samazināšanu nav paredzējis. Satversmes tiesa arī nesaskata to, ka jebkurš cits no minētajiem rezultatīvajiem rādītājiem varētu ietvert galvenās cirtes caurmēra samazināšanu.

22.1. Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāvis norādīja, ka Meža pamatnostādņu Vides pārskatā norādīts uz ogļskābās gāzes piesaisti un pāraugušu mežu īpatsvara palielināšanos un galvenās cirtes caurmēra samazināšanu varētu uzskatīt par šīs problēmas risinājumu, jo ogļskābās gāzes piesaisti varot palielināt, veicot mežistrādi. Taču Meža pamatnostādņu stratēģiskā novērtējuma Vides pārskatā attiecībā uz Ministru kabineta norādītās problēmas risināšanu ir norādīti tie paši uzdevumi, kas ietverti Meža pamatnostādņu informatīvajā daļā, proti: jaunaudžu kopšana, neproduktīvu mežaudžu nomaiņa, meža atjaunošana ar Latvijā iegūtu augstvērtīgu meža reproduktīvo materiālu, meža infrastruktūras izveide un uzturēšana. Tādējādi secināms, ka tieši šo uzdevumu un sasniedzamo rezultātu ietekme uz vidi ir vērtēta Vides pārskatā (sk.: *Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam. Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats*, 55., 57. lpp.).

Līdz ar to Meža pamatnostādnēs attiecībā uz mērķi palielināt meža vērtību un ogļskābās gāzes piesaisti kā darbības virziens nav paredzēta ne Ministru kabineta norādītā mežistrādes apjoma palielināšana, ne galvenās cirtes caurmēra samazināšana.

Vides pārskatā ir ietverts galvenās cirtes ietekmes uz vidi novērtējums. Attiecībā uz galvenās cirtes ietekmi uz meža bioloģisko daudzveidību norādīts, ka visi galvenās cirtes veidi atstāj gan pozitīvu, gan negatīvu ietekmi uz vidi, tostarp uz bioloģisko daudzveidību. Turklāt uzsvērts, ka spēkā esošo normatīvo aktu par koku ciršanu mežā un dabas aizsardzības noteikumu prasību ievērošana meža apsaimniekošanā kopumā nodrošina minimālu ietekmi uz vidi (sk.: *Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam. Stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Vides pārskats*, 67. lpp.). Attiecīgi ir konstatējams, ka galvenās cirtes ietekme uz meža bioloģisko daudzveidību ir vērtēta, ievērojot tobrīd spēkā bijušās prasības par koku ciršanu mežā, tātad arī par galvenās cirtes caurmēru, kas bija noteikts pirms apstrīdētās normas pieņemšanas.

22.2. Satversmes tiesa nepiekrīt Ministru kabineta argumentam, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana uzskatāma tikai par instrumentu, ar kuru sasniedzams kāds no Meža pamatnostādnes ietvertajiem risinājumiem. Galvenās cirtes caurmērs ir Meža likumā nostiprināta prasība, kas jāievēro, lai varētu saņemt apliecinājumu koku ciršanai. Ja mainās caurmēra skaitliskās vērtības, tad mainās arī šādas darbības atļaušanas kritēriji. Samazinot caurmēru, tiek pieļauta jaunāku koku ciršana, un tam var būt ietekme uz vidi.

Tādējādi apstrīdētā norma, kas samazina galvenās cirtes caurmēru, nosaka tādu risinājumu, kurš nebija ietverts Meža pamatnostādnes. Līdz ar to galvenās cirtes caurmēra samazināšana neatbilst Meža pamatnostādnes noteiktajam attīstības virzienam un politikas mērķiem un tai nav veikts stratēģiskais novērtējums.

23. Tā kā galvenās cirtes caurmēra samazināšanai nav veikts stratēģiskais novērtējums, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai uz apstrīdētās normas pieņemšanu bija jāattiecinā likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” prasības par stratēģisko novērtējumu.

23.1. Galvenās cirtes caurmēra samazināšana ir noteikta ar normatīvo aktu. No likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” izriet, ka stratēģiskais novērtējums ir veicams plānošanas dokumentam, kura īstenošana var būtiski ietekmēt vidi (sk. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. panta 6. punktu).

Ar tiesību normām, kas regulē stratēģisko novērtējumu, likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” ir iestrādāta Novērtējuma direktīva, par kuras piemērošanu un kurā ietvertu normu interpretāciju vairākkārt izteikusies Eiropas Savienības Tiesa. Lai noskaidrotu, vai apstrīdētās normas pieņemšanas procesu var uzskatīt par plānošanas dokumenta pieņemšanu, Satversmes tiesai jāņem vērā arī Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātās atziņas.

Novērtējuma direktīvā ir lietoti jēdzieni “plāni un programmas”. Eiropas Savienības Tiesa, interpretējot šos jēdzienus, atzinusi, ka, ņemot vērā šīs direktīvas mērķi nodrošināt augstu vides aizsardzības līmeni, minētie jēdzieni ir interpretējami plaši un var attiekties arī uz normatīvajiem aktiem, kuros regulēti attiecīgajā nozarē piemērojamie noteikumi, būtiskas prasības un detalizētu darbību kopums, lai atļautu un īstenotu projektus, kuriem var būt būtiska ietekme uz vidi (*sal. sk. Eiropas Savienības Tiesas 2016. gada 27. oktobra sprieduma lietā C-290/15 “D'Oultremont and Others” 49. un 52. punktu un 2018. gada 7. jūnija sprieduma C-671/16 “Inter-Environnement Bruxelles and Others” 60. punktu*). Pretējā gadījumā, šos jēdzienus iztulkojot šauri, pienākumu veikt stratēģisko novērtējumu varētu apiet, attaisnojot novērtējuma neveikšanu tikai ar dokumenta juridisko dabu. Turklāt tad, ja normatīvais akts, kas var būtiski ietekmēt vidi, ir pieņemts laikā, kad nav spēkā esošas politikas pamatnostādnes, kurām stratēģiskais novērtējums ir veicams obligāti, šāda novērtējuma neveikšana ir pretrunā ar ilgtspējības principu un piesardzības principu.

Tādējādi tas vien, ka apstrīdētā norma, ar kuru samazināts galvenās cirtes caurmērs, ir ietverta Ministru kabineta noteikumos, neliedz to atzīt par tādu dokumentu, pirms kura pieņemšanas jāveic stratēģiskais novērtējums.

Kā minēts jau iepriekš, galvenās cirtes caurmēra sasniegšana ir Meža likumā nostiprināta prasība, kam jābūt ievērotai, lai varētu saņemt apliecinājumu koku ciršanai. Apstrīdētā norma kalpo kā tiesiskais pamats tādai darbībai, kurai var būt ietekme uz vidi. Līdz ar to apstrīdētā norma pēc būtības atbilst plānam vai programmai jeb plānošanas dokumentam Novērtējuma direktīvas un likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” izpratnē.

23.2. Uz izskatāmo lietu varētu tikt attiecināti divi likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešajā un ceturtajā daļā paredzētie gadījumi, kad stratēģiskais novērtējums ir veicams.

Likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta trešās daļas 2. punktā noteikts, ka stratēģiskais novērtējums veicams plānošanas dokumentam, kas var būtiski ietekmēt Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju (*Natura 2000*), izņemot plānošanas dokumentus, kuri nosaka dabas aizsardzības un apsaimniekošanas prasības un pasākumus attiecībā uz šīm teritorijām.

Likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” iekļautas tiesību normas, kas izriet arī no Biotopu direktīvas. Atbilstoši Biotopu direktīvas 10. apsvērumam jāvērtē visi plāni vai programmas, kas varētu būtiski ietekmēt tās teritorijas saglabāšanas mērķus, kura ir vai tiks noteikta par īpaši aizsargājamu dabas teritoriju. Tādējādi tas apstāklis, ka teritorija, kurā atrodas Eiropas nozīmes aizsargājama suga vai biotops, vēl nav atzīta par Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju, nav iemesls tam, lai neveiktu stratēģisko novērtējumu, ja ir iespējama ietekme uz šādu teritoriju.

Savukārt likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta ceturtajā daļā noteikts, ka stratēģisko novērtējumu veic plānošanas dokumentiem jomās, kuras nav minētas šā panta trešās daļas 1. punktā, ja tie ietver pamatnosacījumus paredzēto darbību īstenošanai un plānošanas dokumentu īstenošana var būtiski ietekmēt vidi.

Attiecībā uz kritēriju “pamatnosacījumi paredzēto darbību īstenošanai” šajā spriedumā jau iepriekš ir atzīts, ka galvenās cirtes caurmērs ir Meža likumā nostiprināts priekšnoteikums tam, lai varētu tikt saņemts apliecinājums koku ciršanai. Apstrīdētā norma satur pamatnosacījumus galvenās cirtes pēc caurmēra veikšanai.

Tādējādi uz apstrīdēto normu ir attiecināma prasība veikt stratēģisko novērtējumu, ja tiek konstatēts, ka tai var būt būtiska ietekme uz vidi vai Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju.

24. Apstrīdētās normas izstrādes laikā Ministru kabinetam tika norādīts uz vairākiem ar apstrīdēto normu saistītiem riskiem, kas varētu novest pie kaitējuma videi.

Pieteikuma iesniedzēji norādījuši, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana priecai, eglei un bērzam var izraisīt kaitējumu videi, jo var novest pie kailciršu skaita pieauguma, kas radītu plašāku mežu un dzīvotņu fragmentāciju

un samazinātu vecāku audžu īpatsvaru. Apstrīdētā norma ilgtermiņā negatīvi ietekmēsot vairākus Eiropas nozīmes aizsargājamus biotopus un īpaši aizsargājamās putnu sugas. Cīršanas apjomu pieauguma dēļ īstermiņā palielināšoties izpostīto ligzdu skaits, bet ilgtermiņā mazināšoties dzīvotņu pieejamība sugām, kas saistītas ar veciem mežiem vai liela diametra kokiem.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norādījusi, ka galvenās cirtes caurmēra samazināšana negatīvi ietekmēs divus no svarīgākajiem faktoriem, kas nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu mežos, – meža platību viengabalainību un liela diametra koku pieejamību mežā. Tikšot negatīvi ietekmēta bioloģiskā daudzveidība, jo liela diametra koki ir nozīmīgs faktors retu un īpaši aizsargājamo sugu klātbūtnei mežā. Melnā dzilna kaļot dobumus kokos, kuri sasnieguši vismaz 38 centimetru diametru. No dzilnas klātbūtnes esot atkarīgas vairākas citas retas un aizsargājamās sugas. Atbilstoši iepriekš spēkā bijušajam regulējumam vismaz daļa koku esot bijuši piemēroti dzilnas ligzdošanai. Liela diametra koki esot nepieciešami arī dienas plēsīgajiem putniem, no kuriem lielākā daļa esot īpaši aizsargājamās sugas. Ne visu putnu sugu aizsardzībai varot tikt veidoti mikroliegumi, tāpēc to ligzdošana esot atkarīga arī no saimnieciski izmantojamās mežos esošiem kokiem. Ja samazinās galvenās cirtes caurmērs, būtiski samazināšoties retu un īpaši aizsargājamo putnu sugu ligzdošanas iespējas.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norādījusi, ka, lai arī apstrīdētā norma neattiecas uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, tomēr galvenās cirtes caurmēra samazināšana būtiski ietekmēs īpaši aizsargājamus biotopus ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām un mikroliegumiem. Uz to tiesas sēdē uzmanību vērša arī pieaicinātā persona *Dr. biol.* Guntis Brūmelis, atzīstot, ka pastāv risks attiecībā uz aizsargājamām sugām un biotopiem ārpus Eiropas nozīmes aizsargājamām dabas teritorijām.

24.1. Ministru kabinets norāda, ka iespējamās vides kaitējuma riskus apstrīdētās normas pieņemšanas procesā esot vērtējis. Šīs normas ietekme uz bioloģisko daudzveidību un putnu sugām, kā arī riska faktori esot vērtēti pētījumā “Ietekmes uz vidi analīzes matrica galvenās cirtes caurmēra izmaiņām”, kā arī Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātes zinātnieku pētījumā “Galvenās cirtes parametru noteikšana”, uz kuru pamata modelēta apstrīdētās normas ietekme uz vidi. Esot ņemti vērā arī vairāk nekā 10 Latvijas Valsts mežzinātnes institūta

“Silava” zinātnieku pētījumi. Ministru kabinets uzskata, ka pētījumi esot pierādījuši to, ka apstrīdētajai normai nebūs negatīvas ietekmes uz vidi.

No apstrīdētās normas izstrādes materiāliem un tā, ko Ministru kabineta pārstāvji norādīja tiesas sēdē, izriet, ka, vērtējot riska faktorus, secināts, ka viena vecuma mākslīgi veidotās audzēs lielo dimensiju koku skaits galvenās cirtes vecumā un caurmērā ir lielāks nekā dabiski veidojušās dažāda vecuma audzēs; ka nav paredzama būtiska par 60 līdz 70 gadiem vecāku mežu īpatsvara samazināšanās, bet kopumā nedaudz palielināsies jaunaudžu aizņemtā platība; ka galvenās cirtes mērķa caurmēra maiņa neskar īpaši aizsargājamo dabas teritoriju un mikroliegumu tīklu. Tāpat galvenās cirtes platība palielināšoties nebūtiski, proti, par 0,05 līdz 2,06 procentiem no kopējās privātajām personām piederošās mežu platības; prasība mežu obligāti atjaunot, stādot augstvērtīgu materiālu cirmās, kurās veikta cirte pēc caurmēra, novērsīsot skujkoku audžu samazināšanos; ilgtermiņā veidošoties līdzsvarota audžu vecuma struktūra. Ministru kabinets norādījis arī uz to, ka vidējā kailcirtes platība Latvijā ir neliela, proti, mazāka par diviem hektāriem.

Tiesas sēdē Ministru kabineta pārstāvis norādīja, ka galvenais iemesls, kādēļ apstrīdētajai normai nav būtiskas ietekmes uz vidi, esot tas, ka galvenās cirtes pēc caurmēra apjoms ir neliels. Izstrādājot apstrīdēto normu, esot prognozēts, ka galvenās cirtes pieaugums varētu būt 1670 hektāri gadā. Pēc Valsts meža dienesta datiem, pēc apstrīdētās normas pieņemšanas, 2022. gada otrajā pusē, šis pieaugums sasniedzis 711 hektārus. Savukārt 2023. gadā ciršanas platības pieaugums esot aptuveni 1200 hektāri.

Ministru kabinets norādījis, ka nebūšot negatīvas ietekmes uz biotopiem ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām un mikroliegumiem, jo, tiklīdz tiks apzināti aizsargājamie biotopi, tikšot izveidota aizsargājama teritorija vai mikroliegums, kurā galvenā cirte pēc caurmēra nebūšot atļauta. Turklāt apstrīdētā norma nespētu radīt būtisku kaitējumu ārpus īpaši aizsargājamām teritorijām un mikroliegumiem esošiem biotopiem, jo galvenās cirtes platības palielināšanās neesot būtiska.

Tādējādi Ministru kabinets uzskata, ka pirms apstrīdētās normas pieņemšanas ir vērtējis tās ietekmi uz vidi un secinājis, ka būtiska ietekme uz vidi nav sagaidāma.

24.2. Ministru kabineta norādītais pētījums “Ietekmes uz vidi analīzes matrica galvenās cirtes caurmēra izmaiņām” ir sagatavots prezentācijas veidā un nesniedz priekšstatu par to, kā nonākts pie secinājuma, ka būtiska ietekme uz vidi nav paredzama. Turklāt Pieteikuma iesniedzēji tiesas sēdē norādīja uz vairākiem riskiem, kas šajā pētījumā nav vērtēti, piemēram, tādiem kā mežaudzes struktūras vienkāršošanās, mirušās koksnes apjoma samazināšanās, traucējumu putniem pieaugums, mežu fragmentācija.

No Ministru kabineta norādītā pētījuma “Galvenās cirtes parametru noteikšana”, kas arī sagatavots prezentācijas veidā, ir konstatējams, ka tā mērķis bijis noteikt galvenās cirtes optimālos parametrus, kas nodrošina ekonomiski efektīvu meža resursu apsaimniekošanu, un secinājumi izdarīti attiecībā uz meža kapitālvērtības pieaugumu, tīro ienākumu gūšanas potenciālu.

Apstrīdētās normas pieņemšanas procesā Ministru kabinets ir atsaucies arī uz mežzinātnes pētījumiem. Taču no lietas materiāliem un Ministru kabineta sniegtajām atbildēm konstatējams, ka ietekmes uz vidi vērtēšanā neatkarīgi sugu un biotopu aizsardzības speciālisti nav pieaicināti un šādu speciālistu pētījumi nav izmantoti. Tas liecina par to, ka dažādo interešu līdzsvars nav vispusīgi pārbaudīts, un no Ministru kabineta darbībām nevar gūt pārliecību arī par to, ka apstrīdētās normas iespējamā ietekme vērtēta, pienācīgi pārbaudot norādītos vides kaitējuma riskus attiecībā uz sugām un biotopiem.

Tāpat ir konstatējams, ka Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija sēdē, kad tika pieņemta apstrīdētā norma, Zemkopības ministrijai kopīgi ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju uzdots sagatavot un iesniegt informatīvo ziņojumu, kurā būtu vispusīgi izvērtēti visi ar kailcirtēm saistītie aspekti, arī ietekme uz apkārtējo vidi un tās daudzveidību (*sk. Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija sēdes protokolu Nr. 33, 79. §*). Tas liecina par to, ka pirms apstrīdētās normas pieņemšanas Ministru kabineta rīcībā nav bijis pilnīgas un pietiekamas informācijas, lai apzinātu un vērtētu iespējamās negatīvās sekas.

24.3. Ministru kabinets savus apsvērumus par iespējamo ietekmi uz aizsargājamām sugām un biotopiem ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām pamato galvenokārt ar to, ka ticis prognozēts neliels galvenās cirtes platības pieaugums un arī pēc apstrīdētās normas pieņemšanas esot redzams, ka platība pieaugusi nebūtiski. Tomēr tas neizslēdz risku, ka arī nelielā platībā atrodas īpaši

aizsargājamās sugas un biotopi, kuriem apstrīdētās normas rezultātā var tikt nodarīts kaitējums. Vērtējot ietekmes uz vidi būtiskumu, jāņem vērā ne tikai teritorijas platība, bet arī tādi kritēriji kā ietekmes ilgums, biežums, seku atgriezeniskums, ietekmes kumulatīvais efekts, iespējamai ietekmei pakļautās teritorijas jutīgums un īpatnības (sk. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 23.² pantu).

Pienācīgs plāna vai projekta ietekmes novērtējums ir jāveic, ja pastāv iespēja vai risks, ka šis plāns vai projekts var ievērojami ietekmēt attiecīgo teritoriju. Ievērojot it īpaši piesardzības principu, šāds risks pastāv tad, ja, pamatojoties uz objektīviem apstākļiem, nevar konstatēt, ka šis plāns vai projekts būtiski neietekmēs attiecīgo teritoriju (sk. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 6. maija sprieduma C-538/09 “Commission v Belgium” 39. punktu un 2018. gada 12. aprīļa sprieduma C-323/17 “People Over Wind and Sweetman” 34. punktu). Ja pastāv šaubas par to, vai ir iespējama būtiska ietekme, ir veicama pārbaude, kas ļauj efektīvi izvairīties no tā, ka tiek atļauta plānu vai projektu īstenošana, kas būtiski ietekmē aizsargājamo teritoriju (sk. Eiropas Savienības Tiesas 2004. gada 7. septembra sprieduma lietā C-127/02 “Waddenvereniging and Vogelsbeschermingvereniging” 44. punktu).

Tādējādi, ņemot vērā piesardzības principu, stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums ir veicams ne vien tad, ja pastāv risks, ka plānotā darbība var ietekmēt īpaši aizsargājamo dabas teritoriju, bet arī tad, ja, balstoties uz objektīvu informāciju, nevar izslēgt šādas ietekmes iespējamību.

Tiesas sēdē Dr. biol. Guntis Brūmelis norādīja, ka pirms apstrīdētās normas pieņemšanas bija iespējams, izmantojot Meža reģistra datus, apzināt potenciālās mežaudzes, uz kurām attiektos ciršana pēc caurmēra, un kopsakarā ar informāciju par Eiropas nozīmes aizsargājamiem biotopiem vērtēt iespējamo nelabvēlīgo ietekmi.

Satversmes tiesa konstatē, ka Ministru kabinets šādu vērtējumu nav veicis, bet secinājumus balstījis tikai uz prognozi, ka galvenās ciršanas platības pieaugums būs neliels.

24.4. Ministru kabinets norādījis, ka apstrīdētā norma ir jāskata kopsakarā ar citiem grozījumiem Ciršanas noteikumos un Meža atjaunošanas noteikumos, kuros paredzētas papildu dabas aizsardzības prasības un papildu meža

atjaunošanas prasības. Tajos esot noteikts lielāks skaits cirtēs atstājamo ekoloģisko koku un kritalu, kā arī samazināts laikposms, kādā veicama mežaudzes atjaunošana pēc kailcirtes. Šie noteikumi paredzot stingrākas prasības meža atjaunošanai, lai uzlabotu meža kvalitāti un ilgtermiņa vērtību. Tikšot veidotas tādas mežaudzes, kuras sastāvēs no ģenētiski augstākas kvalitātes kokiem, kas būs noturīgāki pret klimata pārmaiņām. Galvenās cirtes caurmēra samazināšana kopsakarā ar grozījumiem Meža atjaunošanas noteikumos vidi ietekmēsot labvēlīgi.

Stratēģiskais novērtējums ir veicams tad, ja ietekme uz vidi var būt būtiska. Likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” ietekmi uz vidi definē kā tiešas vai netiešas pārmaiņas vidē, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku, viņa veselību un drošību, kā arī bioloģisko daudzveidību (īpaši aizsargājamās sugas un to dzīvotnes, īpaši aizsargājamās un Eiropas Savienības nozīmes biotopus), augsni, zemes dzīles, ūdeni, gaisu, klimatu, ainavu, materiālās vērtības, kultūras un dabas mantojumu (sk. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 1. panta 1. punktu).

Tādējādi likums “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” nenosaka to, ka būtiska ietekme var būt tikai nelabvēlīga. Stratēģiskā novērtējuma ietvaros kopsakarā ir vērtējamas dažāda rakstura ietekmes – gan labvēlīgas, gan neitrālas, gan nelabvēlīgas. Tas, ka papildus tiek noteiktas prasības, kam var būt labvēlīga ietekme uz vidi, nevar būt par iemeslu stratēģiskā novērtējuma neveikšanai.

24.5. Gan pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, gan Satversmes tiesas sēdes laikā lietas dalībniekiem, kā arī pieaicinātajām personām bija un joprojām ir būtiski atšķirīgi viedokļi par apstrīdētās normas iespējamo ietekmi uz vidi. Pieteikuma iesniedzēju argumenti par šīs normas iespējamo ietekmi uz vidi, arī Eiropas nozīmes aizsargājamiem biotopiem un īpaši aizsargājamām putnu sugām, nav abstrakti un formāli, bet norāda uz to, ka apstrīdētajai normai šāda ietekme varētu būt. Savukārt darbības, ko Ministru kabinets veicis pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, neliecina par vispusīgu iespējamās ietekmes uz vidi vērtēšanu.

Satversmes tiesa atzīst, ka pastāv iespēja, ka apstrīdētā norma var radīt būtisku ietekmi uz vidi vai Eiropas nozīmes aizsargājamo dabas teritoriju.

25. Ja ir iespējamība, ka apstrīdētā norma var radīt būtisku ietekmi uz vidi, Ministru kabinetam jārīkojas atbilstoši ilgtspējības principam un piesardzības principam un jāievēro likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” un Ministru kabineta 2004. gada 23. marta noteikumos Nr. 157 “Kārtība, kādā veicams ietekmes uz vidi stratēģiskais novērtējums” (turpmāk – Noteikumi par stratēģiskā novērtējuma veikšanas kārtību) paredzētā kārtība, kādā tiek izlemts jautājums par stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību.

Atbilstoši likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 23.¹ panta pirmajai daļai, uzsākot tāda plānošanas dokumenta sagatavošanu, kuram var būt būtiska ietekme uz vidi, arī uz Eiropas nozīmes aizsargājamu dabas teritoriju (*Natura 2000*), tā izstrādātājs iesniedz kompetentajai institūcijai rakstveida iesniegumu. Pirms rakstveida iesnieguma iesniegšanas izstrādātājs konsultējas ar ieinteresētajām vides un sabiedrības veselības institūcijām par plānošanas dokumenta īstenošanas iespējamo ietekmi uz vidi un cilvēku veselību un par stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību. Iesniegumā tā izstrādātājam, ņemot vērā arī likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 23.² pantā noteiktos stratēģiskā novērtējuma kritērijus un ieinteresēto institūciju viedokli, ir jāpamato nepieciešamība piemērot stratēģisko novērtējumu vai arī iemesli, kuru dēļ konkrētajam plānošanas dokumentam stratēģiskais novērtējums nav nepieciešams.

Savukārt, izvērtējot izstrādātāja iesniegumu, Vides pārraudzības valsts birojs pieņem lēmumu par to, vai attiecībā uz konkrēto dokumentu ir veicams stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums (sk. likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 23.³ pantu un *Noteikumu par stratēģiskā novērtējuma veikšanas kārtību 7. punktu*).

Satversmes tiesa atzīst, ka iespējamās ietekmes vērtējums, ko Ministru kabinets veicis pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, nevar aizstāt likumā “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” paredzēto procedūru, kurā ir noteikti konkrēti ietekmes būtiskuma vērtēšanas kritēriji, kā arī paredzētas konsultācijas ar vides institūcijām. Situācijā, kad ir pamats domāt par iespējamās ietekmes uz vidi būtiskumu, tieši šī procedūra ļauj objektīvi, ievērojot visu iesaistīto personu intereses, noskaidrot, vai šāda ietekme tiešām būs un vai ir jāveic stratēģiskais novērtējums.

Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka pat tad, ja pirms apstrīdētās normas pieņemšanas bija jāveic stratēģiskais novērtējums, pastāvēja steidzamības apstākļi, kas attaisnojoši šāda novērtējuma neveikšanu. Proti, apstrīdēto normu kopā ar grozījumiem Meža atjaunošanas noteikumos bijis nepieciešams pieņemt steidzamības kārtībā, jo 2022. gadā izveidojusies enerģētiskā krīze raisījusi bažas par vietējās izcelsmes atjaunojamo energoresursu – malkas un šķeldas – pieejamību.

Saskaņā ar likuma “Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 4. panta sestās daļas 2. punktu noteikumi par stratēģisko novērtējumu neattiecas uz plānošanas dokumentiem, kas saistīti tikai ar ārkārtas situācijām. No minētās normas izriet, ka ārkārtas situācijai ir jābūt vienīgajam mērķim, lai būtu pieļaujama atkāpšanās no prasības par stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību.

Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētās normas pieņemšanas pamatā jau no 2016. gada, kad tika uzsākta tās virzība, bija mērķis uzlabot nākotnes mežu noturību pret klimata pārmaiņām un palielināt mežu ražību un ogļskābās gāzes piesaisti. Savukārt enerģētiskā krīze un šķeldas cenu kāpums tikai paātrinājis apstrīdētās normas pieņemšanu, taču šo jautājumu risināšana neesot bijusi apstrīdētās normas galvenais mērķis. Šķeldas cenas kāpums bijis steidzamības pamatojums, taču noteikumu projekta mērķis bijis cits – ilgtspējīga, daudzpusīga meža apsaimniekošana.

Tādējādi jau arī pats Ministru kabinets atzīst to, ka apstrīdētās normas pieņemšana nebija saistīta tikai ar ārkārtas situāciju vien. Tā kā apstrīdētās normas mērķis nebija tikai ārkārtas situācijas risināšana, nav pastāvējuši tādi apstākļi, kas ļautu atkāpties no stratēģiskā novērtējuma procedūras.

Ministru kabinets nav ievērojis kārtību, kādā pirms tāda normatīvā akta pieņemšanas, kuram var būt būtiska ietekme uz vidi, ir jāvērtē šīs iespējamās ietekmes būtiskums un nepieciešamība veikt stratēģisko novērtējumu. Ievērojot iepriekš norādīto procesuālo kārtību, varēja tikt pieņemts citāds lēmums attiecībā uz stratēģiskā novērtējuma nepieciešamību.

Tādējādi Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētās normas pieņemšanas procesā nav ievērots ilgtspējības princips un piesardzības princips. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 115. pantam.

26. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas, ja tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar šā likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža. Tādējādi Satversmes tiesai ir jāvērtē, ar kuru brīdi apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu.

Pieteikuma iesniedzēji pamato savu lūgumu ar to, ka no 2022. gada 30. jūnija, kad apstrīdētā norma stājās spēkā, līdz 2023. gada 1. janvārim ir būtiski pieaudzis izsniegto ciršanas apliecinājumu skaits. Meža īpašnieki bijuši ieinteresēti saņemt trīs gadus derīgos ciršanas apliecinājumus, lai jaunās mežaudžu atjaunošanas prasības uz tiem neattiektos. Ja apstrīdēto normu atzītu par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas brīža, tad apliecinājumi koku ciršanai, kas izsniegti, pamatojoties uz apstrīdētajā normā ietvertajiem caurmēra rādītājiem, būtu spēkā un cirsmas, kuras vēl nav izcirstas, varētu turpināt izcirst līdz apliecinājuma derīguma termiņa beigām. Tas būtiski negatīvi ietekmētu vidi un plašākas sabiedrības intereses.

Ministru kabineta pārstāvis norādīja, ka jāņem vērā arī apstākļi, ka daudzi meža īpašnieki pēc cirsmas apliecinājumu saņemšanas šīs cirsmas ir pārdevuši ar koksnes ieguvi saistītiem uzņēmumiem un saņēmuši par to samaksu. Normas atcelšana radīšot civiltiesisko strīdu skaita pieaugumu tiesās.

26.1. Izvērtējot, vai atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža, Satversmes tiesai jāapsver, kādas sekas tas varētu radīt (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 20. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-09-03 24.2. punktu*).

Pamatojoties uz apstrīdētajām normām, ir izdoti apliecinājumi koku ciršanai. Šie apliecinājumi ir derīgi trīs gadus, tādējādi pastāv iespēja, ka vēl neizcirstās cirsmas šajā laikposmā varēs nocirst. Ņemot to vērā, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētā norma ir jāatzīst par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža.

Ciršanas apliecinājumi ir to adresātiem labvēlīgi administratīvie akti. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma normām administratīvais akts nezaudē

savu spēku tāpēc vien, ka tiesību norma, uz kura pamata tas izdots, ir atzīta par prettiesisku. Lai arī tas nozīmē, ka administratīvais akts objektīvi jau no paša sākuma ir bijis prettiesisks, šāds akts paliek spēkā, kamēr tiek izpildīts vai kamēr iestājas tā derīguma beigu termiņš.

Tādējādi apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no tās spēkā stāšanās brīža pati par sevi nenovērstu apstrīdētās normas radītās sekas, uz kurām norādījuši Pieteikuma iesniedzēji.

26.2. Satversmes tiesas likuma 31. panta 12. punkts noteic, ka Satversmes tiesas spriedumā var tikt ietverti “citi tiesas nolēmumi”. Satversmes tiesas likums piešķir pašai tiesai pilnvaras lemt par sprieduma izpildes nodrošināšanu, proti, noteikt savu spriedumu tiesiskās sekas (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 6. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-20-03 14.1. punktu*).

Atbilstoši Ciršanas noteikumu 86. punktam gadījumā, kad apliecinājuma darbības laikā mainās tiesiskie apstākļi, Valsts meža dienests ir tiesīgs pieņemt lēmumu par apliecinājuma atcelšanu. Arī atbilstoši Administratīvā procesa likuma 86. panta otrās daļas 2. punktam adresātam labvēlīgu prettiesisku administratīvo aktu var atcelt, ja tiesību norma paredz administratīvā akta atcelšanu. Turklāt šādā gadījumā administratīvā akta adresāts ar tiesiskās palāvības aizsardzības principu netiek aizsargāts, jo ir brīdināts par šādu seku iespējamību un viņam ar to ir jārēķinās.

Viens no gadījumiem, kad mainās tiesiskie apstākļi, ir tiesību normas atzīšana par spēkā neesošu ar Satversmes tiesas spriedumu. Tādējādi Ciršanas noteikumi paredz, ka uz Satversmes tiesas sprieduma pamata ir iespējama ciršanas apliecinājumu atcelšana un to saņēmējus neaizsargā tiesiskās palāvības aizsardzības princips.

Ciršanas noteikumi neparedz obligātu pienākumu atcelt ciršanas apliecinājumus, tomēr arī Eiropas Savienības Tiesa ir uzsvērusi dalībvalsts pienākumu novērst ietekmes uz vidi novērtējuma nepilnību sekas. Novērtējuma direktīvas galvenais mērķis netiktu ievērots, ja tiesas neveiktu savas valsts tiesībās paredzētos pasākumus, kas ir piemēroti tam, lai novērstu iespēju, ka šāds plāns vai programma, tostarp to ietvaros realizējami projekti, varētu tikt īstenoti bez vides novērtējuma (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2012. gada 28. februāra sprieduma C-41/11 “Inter-Environnement Wallonie and Terre wallonne” 44.–47. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa atzīst, ka Ministru kabinetam ir jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka spēku zaudē tie spēkā esošie ciršanas apliecinājumi, kas izdoti, pamatojoties uz apstrīdēto normu, gadījumos, kad koku caurmērs cirtē ir mazāks, nekā tas bija paredzēts Ciršanas noteikumu 7. pielikumā redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam.

26.3. Satversmes tiesa jau iepriekš ir atzinusi, ka tai iespēju robežās ir jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu pieteikuma iesniedzējiem vai citām personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārums, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm. Ja tas ir iespējams un nepieciešams, Satversmes tiesa sprieduma nolēmumu daļā var atzīt, ka juridisko spēku atgūst tiesību normas, kas grozītas ar tādu apstrīdēto aktu, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 22. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēji Ciršanas noteikumu 7. pielikumu apstrīdējuši tikai daļā, ar kuru galvenās cirtes caurmērs tika samazināts. Apstrīdētajai normai zaudējot spēku, rastos tāda situācija, ka attiecībā uz atsevišķu egļu, priežu un bērzu bonitātēm tiesiskajā regulējumā vispār nebūtu noteikts galvenās cirtes caurmērs. Galvenā cirte attiecībā uz šo sugu bonitāšu kokiem joprojām varētu tikt veikta, kokiem sasniedzot Meža likuma 9. panta pirmās daļas 1. punktā norādīto vecumu. Taču meža īpašniekiem līdz šim ir bijusi iespēja veikt galveno cirti arī pēc caurmēra. Turklāt stratēģiskais novērtējums Meža pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam tika veikts laikā, kad bija spēkā Ciršanas noteikumu 7. pielikums tādā redakcijā, kāda bija pirms apstrīdētās normas pieņemšanas. Tātad veiktajā ietekmes uz vidi novērtējumā ir ņemts vērā iepriekš noteiktais galvenās cirtes caurmērs. Ņemot vērā arī meža īpašnieku intereses, ir atzīstams, ka jālemj par līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim spēkā bijušās tiesību normas juridiskā spēka atjaunošanu. Taču, ņemot vērā to, ka Ciršanas noteikumu 7. pielikums zaudē spēku tikai apstrīdētajā daļā, 7. pielikuma redakcija, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam, ir atjaunojama daļā, kurā spēku zaudējusi apstrīdētā norma.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā” 7. pielikumu, ciktāl ar to tiek samazināts galvenās cirtes caurmērs pēc valdošās koku sugas un bonitātes, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam un spēkā neesošu no tā spēkā stāšanās brīža.

2. Noteikt, ka Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 935 “Noteikumi par koku ciršanu mežā” 7. pielikums daļā, kas atzīta par neatbilstošu Satversmes 115. pantam, ir spēkā redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 29. jūnijam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2024. gada 8. aprīlī.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš